

ЄДИНИЙ ПОРЯТУНОК

Оповідання

К. Анищенко

I

Калістрат Анищенко (ДВУ недавно випустило збірку його оповідань під назвою „Баланс“) подає в цьому оповіданні малюнок сучасного побуту в темних наших закутках сільських, де ще часто панують старі забобони. Іноді дивно стає, чи справді в наші часи можливо отаке на селі. Маленька ніби дрібничка — пригода з коровою — примушує замислитись над тим, як багато наше село ще має болячок, яких треба вигоїти.

Маруська перестала доїтись...

А коли Секлета, після довгих ласок, примостилась доїть і лапнула за дійку, Маруська як уколота, скинула задом і одкинула хозяйку з дійничкою.

Ничипір, хазяїн, з доброю ломакою в руці, був тут же в хлівці. Маруська хвиснула задом, а Ничипір ломакою: важкі удари лягли на спині корови вдовж і впоперек...

Маруська важко-покірно чмихнула, але готова була боронитись. Секлета охаючи встала і підняла дійничку.

Ничипір безнадійно промовив:

— Ще є один порятунок. Коли це не pomoже — будемо без корови...
Лиха година на нашу голову.

Секлета захникала, згадуючи ласкаву Марушчину вдачу: тричі на день давала по відру молока, а що вже тиха, а що ласкава, а покірна яка. Мала дитина хай би взяла її за дійку і насмокталася б до схочу... І раптом стала Маруська не корова, а змії лютій. Трохи зуби не вибила. І що-то вже у неї так болить, що їй доторкнутися не дається...

А Ничипір говорив до своєї баби, наче до чужої, що не знає його халепи з коровою. Е, де він не бігав, де не шукав ради-порятунку? Був у лісній конторі — знизували плечима, бігав в ячейку — навіть зубо-скалили, звертався і до батюшки, отця Кіндрата: звеліли святою водою окропити Маруську, як гнати в поле... Кропив — нічого не пособляє, знов же бігав до ветеринара. Застав нарешті. Прийшов цей самий „ветінар“, бардадим-бардадимом, подивився на Маруську, лапнув за вуха і навіть під хвіст заглянув.

— Добра, — каже, — корова, а телятко скинула. От де причина... Та ти не горюй — це пройде. Жди — каже, — руда борода, від корови молока.

І подався. Легко йому сказати „жди“. До яких пір. До Покрови чи до Михайла. Розумний, аж крутиться. Ні, товаришу, коли тебе призначено по коров'ячому ділу, ти мусиш розуміти — за те ж і гроші береш! — що мужикові в отакій халепі ждати не доводиться. Перше через те, що орава дітей, а діти не знають „жди“, а подай. Як світ-сонце, і в снідання, і в обід та цілісний день не вгаваючи в одну душу семеро горлянок: „Мамо, мо-ло-ка, ги-и“.

А корова гуля собі, як яловка, і колись-то їй забажається подоїтись... Таке становище сільському мужицькому хазяйству не підходить...

— Який же то порятунок — поцікавилась Секлета — скоріше треба випробувати, бо діти і дихнути не дають.

— Казав Терешко Гаврилович, та це секрет — хмуρο вимовив Ничипір, — казав, як ніщо не pomoже, то спробуємо. Ти, гляди мені, не роздзвони...

— Сам ти бовкало...

На цьому і скінчилось доїння. Хазяїни вийшли з хлівця. Маруська озирнулась і упевнившись, що їй дали спокій, з важким подихом укла-лась на ніч.

II

• Ничипір швендяв до кума Терешка Гавриловича.

Про Терешка Гавриловича на селі була добра слава: письменний — всяку газету може прочитати і все своїми словами розказати. Більш всього його цікавить, хто кого вбив, де і за що, або нечувані пригоди — сказати-би: як ото, — хай господь боронить, — баба цуценят приведе або дитинку з конячою головою, чи корова отелиться таким телям, що їй рад не будеш: семеро ніг або три голови...

Друга слава кумова та, що він значиться, де треба, ікони повикидав, а як розкулачували куркулів, то навів у свій двір стільки худоби, як у старій економії, і не протринькав... Що правда, кум добре знається на худобі і Ничипорові порадив купити Маруську...

Та все оце про людське око. А Ничипір добре знає і чужу таємницю міцно ховає: що-неділі Терешко Гаврилович торохтить возком до Червоних Лужків, де його ніхто не знає, і вистояє службу од часів до певного одпуску. А в клуні, під кроквами, переховує Миколу-угодника, бо Микола — мужицький святий...

Іхав ото раз мужик важким возом і загруз у ковбані. Кругом ані лялечки. Давай прохати допомоги у святих. Прохав, прохав, — ні одна собача віра ані духу... Той мужик загнув їм добре — сам коло воза жили напинає. Коли це гульк — віз вискочив на сухеньке, а осторонь руки витирає лисенький білявенький дідок.

— Вибачай, — говорить дідок до мужика, — ти мене кликав, та я забарився...

— А ви хто будете.

— Микола-чудотворець...

Сказав і як у землю ввійшов...

Та от кум і шанує цього угодника, а кума має свого святого, в скрині його переховує... А до того у кума, над кобилою, висить підстрелена сорока для умилосердження того, хто коням коси плете і над всім двором за коменданта... І ні на що кумові нарікати: скотина, птиця, навіть собака, як твої старорежимні пани — сите, здорове, волосом сяє...

Ничипір плентався в пилюзі сільської вулиці, а вулиця вже гула весінньою біганиною і співами. Зорі блимали в темних небесах і місяць задивився на гульбище. Дівки виводили модну пісню: „Забудь-забудь мою паходку, мое черкаськеє лице“, а парубки їм в відповідь, теж модну: „Дам я тобі по мордасам дам і по зубах“...

Що казати — хороше, коли на серці не лежить забота...

Оставалось до кумового двору гонів з двоє, як, звідки не взялась, здоровенна кішка — прямо під ноги Ничипорові... злісно блимнула очима, і... як не було.

Здрігнув Ничипір од несподіванки, аж затрусило його і з хрестом на чолі увійшов до кумового двору.

Терешко Гаврилович сидів собі на призьбі одинцем. Сем'я, скотина, і собаки вже спали... Привітались як треба.

— А чого це ти так пізно. — запитав Терешко.

— Вибачайте, куманьок, що не впору до вашої милости, та лиха година: перестала Маруська доїтись... Напевно чули.

— Чув-чув. А от ти послухай, що я в газеті вчитав: в городі Кузьма-Дем'янському кобила опоросилась... Га.

— Господь з нею. Теж нещастя бідолашному хазяїнові, як оце мені з коровою. Пособить, куме, бо, повірте, без молока діти захляли...

Куми довго розмовляли і про Маруську, і про город Кузьма-Дем'янський. Місяць давно перестав дивитись на сільську гулянку і кумів та й сховався за стріху.

— Ну-да, куме, так воно і є. Неодмінно, це вона, падлюка і дорогу тобі перескочила. Треба тобі знати, що по декрету їхньому братові заборонено коверзувати так, як було за старого режиму. От вони і вигадують: зі злоби молоко у корови заткнула, а одіткнути не може — сили не дано та воно й противно... Як неяк, а все таки людина... А треба щоб вона, гадина, самолично одіткнула. Об цім і в газетах було писано... А тепер, для почину, помолимося, куме, як батьки-діди наші молилися...

Куми пройшли двором. Повз поснулу скотину, увійшли в порожню клуню. Крізь дірки в стінках місяць клав бліді мечі свого млявого проміння. По клуні шугали кажани, а в бур'яні за клунею посвистувала перепелиця.

Хрестючись, Терешко Гаврилович витяг щось із-за стріхи і поставив його перед мечем місяця, на схід сонця. Після чого дві постаті стали навколішки і вдарили по першому поклону.

Довго молились. Місяць виблискував на лисині святого і його білому омофорі, а коли Ничипір, встаючи з колін, обертав своє обличчя вбік — то місяць великим самоцвітом грав в сльозинках на Ничипоровій бороді...

Заспівали півні. Росистий ранок вже був на дворі і обіцяв жаркий день. Червонів схід, розгорався і туман тікав з Ничипорового городу.

Куми благоговійно приклались до ікони і сховали її за кроквою. Терешко сказав Ничипорові:

— Цей pomoже — він мужицький святий, він її зажене в твій двір. А Єгорію ти відправиш молебствіє в Червоних Лужках.

Секлета хотіла було гнати Маруську до череди, але Ничипір суворо сказав:

— Нехай дома стоїть.

— Навіщо? Ото вигдавав...

— Не я вигдавав, дурна; слухай, що кажу: іди на степ та рви бур'ян.

Секлета зготовила для Маруськи здоровенний цебер шаткованої кропиви та бур'яну, облила помями, „замастила“ зверху борошном. Ничипір в супроводі всієї дітвори, виніс цебер на двір.

Маруська з повним задоволенням з'їла „окрошку“, а поснідавши негайно потягла в хлів, де й розляглась. Ничипір крикнув на дітей:

— Пішли геть! Не заважайте корові спати, а йдіть-но степ охороняти.

Підозріло поглядаючи на чоловіка, Секлета повела дітей на город, а сам Ничипір залишився на подвіррі.

За клунею був город і „степ“. Шматочок справжнього степу, що тільки у Ничипора і міг зберегтись в першобутній красі. По-під клунею ріс буйний бур'ян, жалюча крапива і декільки чорноголових будяків, великих знавців занедбаних садків і городів. За цим авангардом, через стежку, на мочарці, під захистом розлогого кінського каштана, куща бузку, та лозняка, густою ратью стояла глуха кропива, типчина-мати всіх трав, таволжанка, ланпчатка, дика степова червоноголова піонія, трава-зелена, дівка, степовий тюльпан, жовтенький сухорлявий низькорослий ранковець,

домонія, порізняк, жабриця-растопирка, густа як пшениця і схожа на неї граменія, широколисті лугові васильки, що їх так люблять корови; кушчаками сосонки вікував тут жовтоголовий горицвіт з білоголовою ромашкою. Далі, як вишиті на чудернацькому рушнику, горювала рута м'ята, шальвія, полинь гірка, гадюча цибуля, український рябчик з руським рябчиком, струнка дика вайда з гусячою цибулею були аж коло картоплі де длубалась Секлета, а посеред картоплі попадались півники-полинь-чорнобиль, жовта кашка, зелений паслін і кущі агрусу та порічок в пуп'янках. По всьому степу — такий щавель...

Коротко мовити, за Ничипоровою клунею росла величезна спокуса для всього місцевого населення: дівок цікавив бузок; дітей — агрус, порічки, паслін, — нехай зелені, це не має значіння; мужчинам гойдав головою молодий лоснячок, з которого можна б зплести добрячі сапетти... А вже бабам-хазяйкам та дбайливим молодицям, у котрих є корови, то їм Ничипорів степ увиживався і вдень і вночі...

Знав це Ничипір і тому вигнав жінку з дітьми на город. А сам на подвіррі вештається та все спостерігає.

В такому стані пройшло декілька днів. Секлета догадувалась, що чоловік, порадившись з кумом, закликає якусь надзвичайну ворожку. Маруська була задоволена з свого пайка; надокучали іноді гедзі та мухи — хотілося, задравши хвіст, шугнуть по під стріхами, щоб почухати спину. Діти товклися в „степу“ і обчухрали до дубчиків агрус і порічки.

Нечипір, спостерігаючи двір і подвір'я, помітив, що багато народу навертається до степу, але забачивши Секлету з капелією, зникали.

І от Ничипір оддав наказ жінці і дітям — не ходять в степ...

— А корову чим годуватимеш? Без догляду і будяки покрадуть...

— Хай крадуть, нам бог допоможе.

— Поміг уже, щоб йому всі корови повиздыхали.

— Забірай дітей і марш з дому... в ліс по дрова...

Ще не встигла Секлета з дітьми з очей зійти, як коло бузку захищали дівки-сусідки... А далі на степ наскочила орда хлопчаків і сараною обсіла паслін; не найшовши більше поживи, — хлопці орлами усілись під бузком...

Ничипорове серце розривалося од власницького гніву, але він мусів мовчати і ждати... Вже надвечір змітив він, як декільки молодиць і бабок, мандруючи з роботи, зупинялись коло степу, озирались нерішуче... і шугали в лознячок, а трохи згодом виходили з другого кінця луговини і, згорбившись, похапцем тікали.

Вернулась до дому і Секлета з дівворою.

— Була чи ні? — спитала вона, зле поглядаючи на чоловіка і скидаючи з спини оберемок сухого труску.

— Хто?

— Та хто? Ворожка...

— Тю, яка ворожка? Ти сказала...

— З тобою дурнем скажишся, по лісах тиняючись... Щоб тобі добра не було. Завтра вижену корову на пашу...

А діти навідалися до Маруськи. Вони принесли їй гостинця:

— Манька-Манька, на... це ми тобі нарвали, щоб ти скоріше молочка дала...

Маруська важким хвостом лякала себе по боках — зганяла уїдливих мух, і охоче поїдала лісовий гостинець. Два могутніх струменя гарячого подиху обдмухували дітей, а мокрий холодний коров'ячий ніс лоскотав їх порожні долоні... Це забавляло й трохи лякало дітей, але очі їх були коло вим'я... Найменша дівчинка відважилась: вона стала під черево корови, взяла дійку в маленькі рученята і... радість і жак.

Із дійки чвиркнуло буйним струмком молоко... А сама Маруська тихо мукала, наче кликала скинуте телятко.

— Марш звідділь! — гримнув батько знадвору.

Увечорі, коли сонце зайшло і над степом знявся легенький туман, Ничипір помітив, що за клунею, між будяками, присіла якась чорно постать. Наче серпом траву ріже. Різала - не - різала, а з подвір'я очем не спускала. Ничипорові навіть показалось, як вовчі зелені зіньки блискої своїм освітили всі закутки його вбогого хазяйства... Ничипір ледві на ногах устояв од хвилювання і радости. Отямившись, він негайна побіг до Терешка Гавриловича, прошепотів йому в ухо:

— Була... анахтемська віра.

— Рано... не вийшов її строк. Ще нема молодика.

— Хрест мене убий, була...

— Розкажуй.

Куми знов одвідали клуню — шептались і молились. Ничипір одержав од кума нові інструкції що-до єдиного порятунку.

— А корову прив'яжи на цеп... Зроби узло, як гузно...

Маруська була здивована дуже пізньою візитом хазяїна, але не протестувала, коли він ласкаво надів їй на шию цепок і взяв його на замок.

V

На третій вечор молодика, як і казав Терешко Гаврилович, він на власні очі побачив те, що Ничипорові заподіяло таку халепу. Як і перший раз, темна постать з'явилась в будяках, нюхала повітря Ничипорової оселі і... розтаяла в вечірніх сутінках.

— Вона! — з радісним хвилюванням мовив Терешко, — хитрюща звірюка: як раз в молодик вони нишпорять... винюють... Підожди, нанюхаєшся в волю.

В неділю куми з'їздили в Червоні Лужки, одстояли часи, службу божу, молебствія служили. Ничипір хотів був говіти і запричаститись, та кум не порадив, бо до пречистих хрестових тайн не можна приступати, маючи в голові таке діло, як вони знають.

А ввечері Секлета кляла Ничипора на чім світ стоїть: Маруські нічим годувати, весь степ вибито, наче орда пройшла... А він, коростявий хазяїн, по ярмарках їздить з кумом пришедепуватим...

Ничипір був у доброму настрою.

— Скоро, скоро кінець, трави в степу вистачить... Скоро буде...

— Що буде, що буде...

— Порятунок.

— Слухаєш ти, гевале, отого Терешка язикатого. Корова на цепу стоїть, як острожник, степ пропав, діти як цуценята...

— Перестань гарчати...

— А-а, я тобі собака, а кум...

Подружжя лаялось. Несподівано увійшов до хати Терешко.

— Кумо, ти не лайся, а лягай спати. Діло іде... Ходімо, Ничипоре, на подвір'я...

Вийшли і двері за собою замкнули. І скільки не прислухалась Секлета, що робиться на дворі, нічого не чула, — коли не рахувати Марусьчине бряжання цепком... Вранці, виносячи Маруські повнісенський цебер, Секлета лаялась на всю губу.

— Подавіться своїм порятунком, щоб я вирвала для корови хоч стеблину. Я не така дурна, як ви, мамули...

Ничипір мовчав, посміхався і ласкаво гладив Маруську по крутих боках. Раз у раз Ничипорове око зупинялось на повному, але „заткнутому“, коров'ячому вимені...

Як шуліка налітає на необережну курку і нагнавши на неї смертельного жаху, побідно злітає вгору зі здобиччю в кігтях,— так легко Ничипір з Терешком запали до своїх рук свою здобич...

Правда, добра здобич: стара московка Христя навіть не ойкнула, а лише сполотніла і затрусилась. Судорги жаху скакали в глибоких зморшках старого обличчя, а в очах захолов жах собаки, коли над нею занесено смертельний удар.

Молодик пробував був роздивитись і Ничипора з Терешком, але вони були схожі на голодних вовків, що несподівано перехопили дурну овечку: один мент, і од старої московки залишаться тільки шматки. Але вовки не поспішали...

Хоч усе село крало у Ничипора траву, бузок, лозу на снозики і сапети, а каштан обчухрало, і добре знало, що робить злочин і кривду, проте трималося старожитьового правила: „не піймано — не злодій“. А хто вскочив, той зазнає людського глуму, зневаги і призириства. На всю вулицю гукатимуть „кропивниці“, „злодійка“, — бо ж за крадіжку кропиви більше наруги, аніж за вкрадену коняку. Такий вже світ.

Хто попався, мусить розплатитись „по-честі“ — на хазяйську вдачу... Крик, гвалт, сльози, благання в такому випадку, — та ще вночі — цілком зайві, а часом і небезпечні: ті самі, що вдень крали у Ничипора, вночі, почувши про злодія, можуть убити або випустить кишки...

Все це добре знає Христя, а ще краще ті, що схопили злодійку.

— Прости, Ничипоре, змилуйся, Гавриловичу... — зашепотіла Христя, наче боючись, щоб хто не почув її благання, — їй-бо, перший раз хтіла урвати для кіз трошечки крапиви. Змилуйтесь над старою...

Але Ничипір і Терешко вже тягли Христю через двір. Що сили, вштовхнули в темну пашу хлівця... А потім здоровенні кійки мовчки били по старих плечах і ребрах. Христя кидалась із кутка в кут... Маруська з жахом схопилась і загаркала цепком об цебер. Ждучи ударів, корова втягла хвіст між ноги...

А вони все били... Наче молотили: гуп-гуп-гуп. Христя вже не кидалась по кутках, а непорушно стояла біля Маруського хвоста і думала, чи скоро кінець розплати за кропиву.

— Ну-у, бісова... — прошипів Ничипір, — не знаєш за чім сюди попала. Одтикай бісова... Цілуй, куди раніш плювала... Скоріше. Ну-у...

Маруська відчула як владна рука хазяїна одвернула хвіст на бік і щось сухе-тепле тричі доторкнулось до оголеного місця у самої репиці. Оглянувшись назад, Маруська побачила, що хазяїн і другий перехрестились і з великою пошаною розступились, випускаючи на подвір'я третю людину.

Хазяїн мовив до баби:

— По річку рубеж, до корови — границя, щоб нам не свариться...

Вранці ласкава покірنا Маруська дала перше повне відро молока.

Діти заляскали в долоні.

Ничипір і Секлета без перестанку хрестилась і славили бога, та кума Терешка... Безперечно, єдиний порятунок поміг...

Але найстарша дівчинка несподівано сказала:

— „Маруська і вчора доїлась... Стояла і телятко кликала, а молоко аж пирскало..."

— Аж пирскало! — підтвердив весь голопузий виводок.

Ничипір раптом зблід, схопив дівчину, заголив спідничку і з злісною насолодою заляскав по худенькому заду... А дівчинка верещала:

— Хрест побий, що вчора доїлась...

ВЕЧІР

Микола Чалий

День зігнув свої кремезні плечі...
— Він засмаглий, сильний кочегар
Кочергою чорною із печі
Вигріба останній жар.
Потемніли вулиці, як хмари.
Аж до бруку віє дим і чад...
Вже про роси ніжно-ніжно марить
Зеленавий сад...
Спопелів останній жар у небі
І погас вогонь...
Пролетів над містом спокій-лебідь...
Спокій — сон.

ВЕСНЯНІ МЕЛОДІЇ

Гр. Плискунівський

Прийшла весна і зашуміли води,
Пробили путь замкнутих берегів,
Пливе ріка розбуджених мелодій
І сонця дар ясніє навкруги.
Прослався ряст. Уквітчує дороги
Як синь очей, як небо голубе.
Летить мій зір до погляду ясного
І серця дзвін оспівує тебе.
Твої шляхи зливаються на полі
О, як тебе не бачив я давно.
Та ще не раз зустрінемось з тобою
Я повернусь на ниви свої знов.
Ти не одна. З тобою так бадьоро
Іде сім'я майбутніх поколінь.
В очах дітей палають теплі зорі.
Новий огонь щасливої землі.
Ідеш у ліс і проліски збираєш,
Твоя коса уквітчує поля,
А дні мої над трубами згорають
І журно б'ють холодні джерела.
З дитячих літ ідеш за бороною
І кожний день на нивах, на полях.
Цвіте платок і квіткою рясною
На груди хвиль чоло твоє схиля.
Сьогодні стрів робфаківку знайому
Вже відїжджа на рідні лани.
Хвала тобі, майбутній агрономе,
І першим дням співучої весни.
Дивлюсь кругом на димнії квартали
Од мене дим загородив поля.
Стою один, хтось квіти розгортає.
В моїх очах, лиш проліски села.

Катерина — малюнок худ. Петра Холодного до поеми Шевченка

ІСТОРІЯ З ПАМ'ЯТНИКОМ Т. Г. ШЕВЧЕНКОВІ

М. Биковець

ЯК ВОНО ПОЧАЛОСЬ

15 вересня (ст. ст.) 1904 р. Золотоноські повітові земські збори обговорювали доповідь Управи „Про збудування пам'ятника поету Т. Г. Шевченкові“. Доповідна записка вказувала, що р. 1914 сповниться сто років з дня народження народнього укр. поета, „грустная муза которого близка и понятна как простолюдному малороссу, думы и чувства которого она воплотила в поетические формы, создала ему песню, составляющую и ныне гордость Малороссии, так и интеллигенту, которому она, кроме песни, кроме поэтических образов, дала простой и чистый, как сама поэзия Тараса Григорьевича, украинский литературный язык“.

Далі зазначалося що ще 22 роки тому Полтавські губ. земські Збори асигнували 500 карб. на утримання могили поета, а крім того розпочали збір пожертв на цю ж мету. Зібрані кошти і асигновані 500 карб. дали змогу привести в порядок могилу, поставити надгробний пам'ятник і весь час з 1883 р. підтримувати лад на могилі.

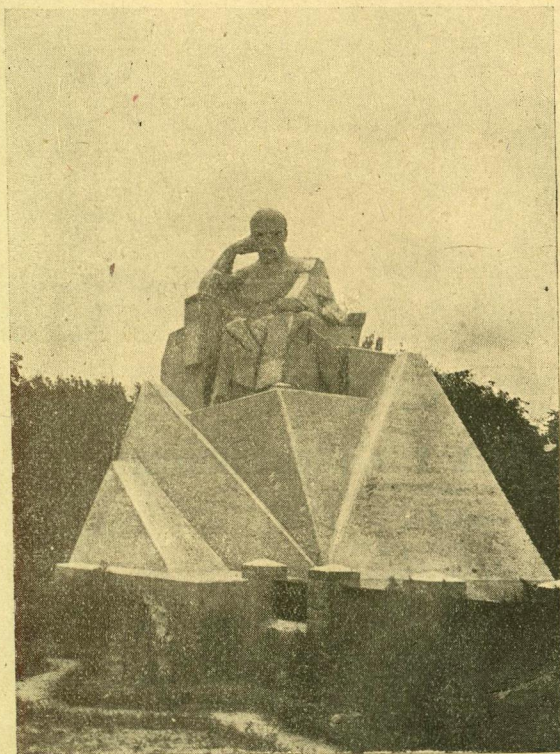
Записка подавала до ухвали зборів такі пропозиції: 1) утворити спеціальний капітал, асигновуючи що року по 100 карб., 2) розпочати збір пожертв, 3) обрати комісію для розробки проекту пам'ятника.

Місце для пам'ятника намічалось в Києві. Всі ці пропозиції було ухвалено зем. зборами і в склад комісії обрано: С. Лукашевича, І. Лучицького та В. Науменка („К. Старина“ — 1904 т. 87, жовтень).

Слідом за цим, доки постанова земських зборів ходила на затвердження й різні погодження, почали надходити пожертви. В т. 87 „Киевской Старины“ за листопад бачимо повідомлення редакції про це.

Полтавське губ. земство підтримало постанову земства Золотоноського, але потрібно було не мало часу, доки міністр внутрішніх справ дозволив такі розпочати всюди, в межах імперії, збирати пожертви на пам'ятник Шевченкові в Києві. Про це повідомляла редакція „Київ. Старини“ в т. 92 за 1906 р. (березень — квітень). Два роки ходили всюди папери з постановами земств.

На цей день пожертв уже набралось в одній лише „Київській Старині“ 1058 карб. 98 коп. Більш всього поступало від різних вистав, концертів та вечорів (прикладом, М. Лисенко влаштував у Києві концерт 7. IV 1906, що дав чистого прибутку 452 карб., а минулого року М. Лисенко зі свого концерту зібрав аж 500 карб. і ці гроші знову такі передано на фонд пам'ятника та на утримання могили Т. Г. Шевченка).

Пам'ятник Т. Шевченкові в Полтаві

Жертвували й земства. Чернігівські губ. земські Збори асигнували на пам'ятник 1.000 карб., видаючи щороку по 200 карб. Крім того збори звернулися з закликом до повітових земств та ухвалили розпочати збори пожертв по всій губернії.

В газ. „Полтав. Вестник“ № 953 р. 1906 читаємо, що міністр внутр. справ дозволив Прилуцькому пов. земству в межах повіту провадити збір пожертв на пам'ятник.

Цілком зрозуміло, що грошей було ще мало, щоб можна було почати конкретні заходи відносно пам'ятника. В той же час стан могили під Каневом вимагав витрати сум на підтримку і дрібні ремонти.

ІСТОРІЯ МОГИЛИ І ПАМ'ЯТНИКІВ НА НІЙ

Коли 1861 р. було вирішено поховати поета на Чернечій горі під Каневом, участок землі з $1\frac{1}{2}$ дес. взяв у міста побратим поета Вартоломей Шевченко в довгострочну оренду. Тоді ж там насипали невисоку могилу, а на ній дерев'яного хреста поставили. З часом могила осипалася, хрест погнив. 1882 р. заходом друзів поета було зібрано коло 6.000 карб. і через власника могили — В. Шевченка приступлено до фундаментального впорядкування могили. До 1888 р. ремонт було закінчено: висока могила, на ній чавунний великий хрест, металюва огорода, коло могили — хата, а всю садибу обнесли парканом; наняли постійного сторожа. В. Шевченко був уже старий і щоб захистити могилу й надалі, вирішено було офіційним документом передати власність на могилу В. Науменкові. Через кілька років довелося знову турбуватись про дальше впорядкування могили (добудовано дві кімнати до хати для відвідувачів, новий паркан

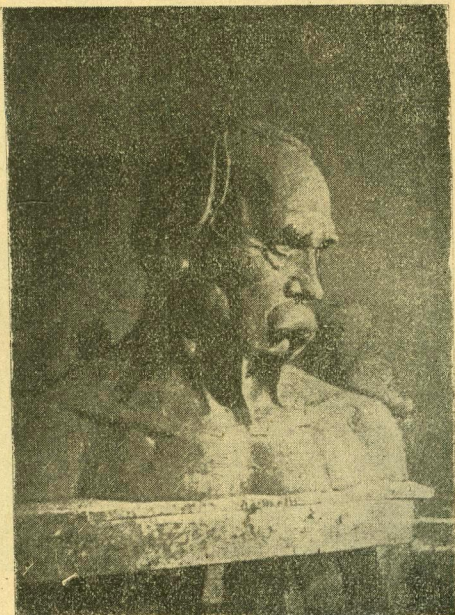
навколо садиби). Але цього мало було. Каневська міська управа безплатно відрізала могилі 4 дес. землі, було переведено посадку дерева (8.000 дерев), поширено на всю садибу огорожу, то-що.

В 1905 р. відремонтували сходи на гору, хоча грошей на кам'яні сходи не вистачило. Не переставали турбуватися про могилу і в роки дальші. Не раз виступав С. Єфремов з статтями про допомогу могилі, вела за це кампанію вся українська преса р. 1907—14.

Війна 1914—17 р. тяжко відбилася на стані могили, не було коштів на ремонт, не дозволялося їх збирати, могила руйнувалася. Революція дала змогу розпочати знову турботи про могилу. Центральна Рада асигнувала на впорядкування могили різні суми, давала на утримання сторожа і т. п.

1923 р. з'їзд незаможників Шевченківського повіту ухвалив зняти хреста і замінити його погруддям, а на одній із цукроварень за проектом самоучки-скульптора було відлито погруддя. Урочисто, в присутності представників уряду, погруддя було поставлено, а хрест знято. Одночасно всю могилу відремонтували, поробили нові, правда, дерев'яні сходи, нову ограду. Постамент на могилі спорудили тимчасовий. Він був не зовсім вдалий і тепер Наркомосвіта має намір замінити його новим, кращим, а на могилі поробити великі зміни, збудувати нове приміщення для гостей, завести кіно, бібліотеку, музей, книжковий кіоск, радіо. Могилу й землю навколо неї постановою Раднаркому оголошено державним заповідником. Будемо сподіватися, що плани Наркомосвіти, такі конче необхідні, буде здійснено протягом найближчих 1—2 років.

Тепер могилу доглядає нарочита людина, а крім того там живе вже зовсім старий дід Іван, який сторожує без перерви велику могилу ось уже здається 48-й рік.

Погруддя Шевченка, поставлене на кол.
Кам'яноостр. проспектові в Ленінграді

СПРАВА З ПАМ'ЯТНИКОМ У КИЇВІ

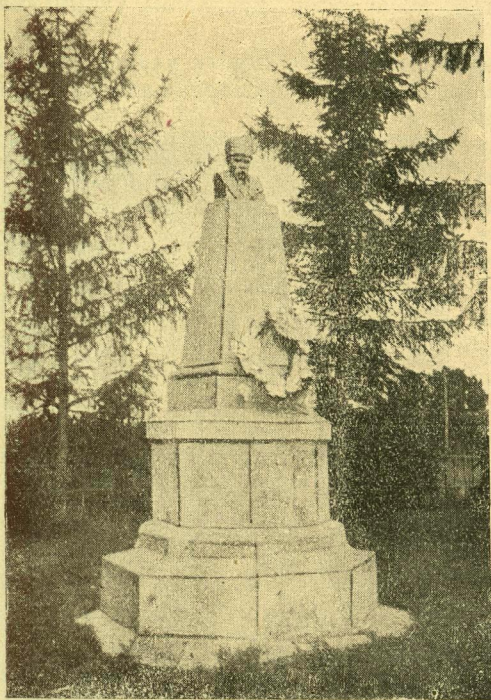
Реакція 1908—9 р. р. дуже тяжко відбилася на збиранні коштів на пам'ятник. Сторінки укр. газет і журналів повні повідомлень про глузливі, свавільні заборони ісправників, станових, губернаторів, що не дозволяли збирати кошти, забороняли вистави, концерти.

А проте гроші надходили. В 1907 р. до Київського Об'єднаного Комітету надіслано було пожертв на суму 857 крб., у 1908 р.—2059 крб., у 1909 р.—18.320 карб. і в 1911 р.—17.207 карб. Таким чином, на початок 1911 р. було зібрано на пам'ятник 73.499 крб., а на початок 1912 р. аж 105.000 карб. „Такий наслідок треба вважати „рекордним“, бо ні за один із попередніх років не було зібрано такої великої суми“— пише М. Гехтер в своєму огляді „Українське життя у 1911 р.“ (Л. Н. Вісник—1912—червень). Ясно, що успіх кампанії дуже непокоїв поліцейський уряд, а насамперед чорносотенців. На листопад місяць 1912 р.

Комітет мав гроші на пам'ятник 125.000 карб., з них один Київ дав 71.208 карб., багато дала Полтавщина, де краще всього провадилося збирання коштів. Було немало й курйозів. Один піп із с. Браги на Київщині, повертаючи комітетові підписного листа, так писав:

„Его превосходительству, Господину Киевскому Городскому голове. Жертвователей не нашлось, — языка, выдуманного добродием Грушевским, здесь никто не понимает. Полагаю, что памятник Шевченко в Киеве, матери городов русских, неуместен, ибо Киев есть колыбель России и о самостоятельности украинского народа, как нечто отдельного от русского

государства, никто не думал. Пишущий эти строки сам малоросс, с молоком матери усвоил и малороссийскую речь, а выдуманный письменный есть пародия на малороссийский язык, его малороссам ни читать, ни понимать“... Якийсь „археолог“ Хреботов обіцяв через пресу пожертвувати 5.000 карб., але при тій умові, що пам'ятник буде поставлено на Подолі. Голова Київського чорносотенного „Союзу русского народа“ Ясногурський писав: „збудування пам'ятника Шевченкові в Києві — це скритий засіб агітації проти цілості і єдності Росії“.

Пам'ятник Т. Шевченкові в с. Диканці на Полтавщині

СУПЕРЕЧКИ З-ЗА МІСЦЯ ДЛЯ ПАМ'ЯТНИКА

Дуже не до вподоби було чорносотенцям, що пам'ятник буде в Києві. Проти цього вони були безсилі. Але зразу ж повстало питання — де саме його ставити. Намітили площу на Басарабці вкінці Хрещатика. Тоді чорносотенцям вдалося провести через Міську

Управу постанову про будівлю на тій площі критого ринку. Друга пропозиція була — на Михайлівській площі. Та доки цей проєкт обговорювався, Управа ухвалила, за пропозицією редактора чорносотенної газети „Киевлянин“ Піхна, будувати на тій площі цілу низку пам'ятників старим Київським князям, так звану „Історичну алею“. І дійсно, хоча алеї не збудували, а поганенький пам'ятничок княгині Ользі було поставлено. Були ще проєкти ставити пам'ятник над Дніпром, вони відпали, бо в Каневі такий уже був. Дехто пропонував використати площу коло Купецького саду, але знову це місце було захоплене під монумент Олександрю II, щоб не поставити там Шевченка. Проєкт — в сквері Золотих воріт не зустрів прихильності.

Виходило — ніде ставити. Чорна сотня вимагала, щоб пам'ятник був на Подолі, або в якому іншому закутку. На це не приставав Комітет. Зрештою ухвалили місце на розі В. Васильківської, Караваївської і Пушкинської вулиць.

Комітет ще 1910 року почав турбуватися про проєкт пам'ятника. Номінальну вартість пам'ятника визначено було в 120—150 тисяч крб. Перший конкурс відбувся у 1910 р., на нього було надіслано 60 проєктів і всі їх журі забракувало. Другий конкурс був у 1911 р. з 45 проєктами. Першої премії не було дано нікому, другу—Ф. Балавенському і третю—М. Гаврилкові. Крім того видано було 5 додаткових премій по 100 карб. Третій конкурс, на якому забраковано всі проєкти, відбувся 20 грудня 1912 р. Взяло участь в ньому 40 осіб.

Це бачучи, Комітет оголосив четвертий іменний конкурс, закликавши до участі в ньому скульпторів найталановитіших. Чекали від цього конкурсу гарних наслідків. З усіх проєктів виділилися три: італійця Шортіно, Андреева і Шервуда. Проєкти інших скульпторів були значно слабші. Конкурсне журі звернуло увагу на проєкт Шервуда, який більш всього відповідав духові Шевченкової творчості. Проєкт являв могилу, частину якої відтято з одного і другого боку так, що посередині лишається широка площа. На шпилі — похилена постать Шевченка, а перед ним на площі різні фігури — герої творів.

Проєкт Андреева давав фігуру поета, а під ним кобзаря, що грає на бандурі. Поет слухає в задумі бандуриста.

Об'єднаний Комітет не ухвалив присуду журі, а зупинився на проєкті Шортіно. На п'єдесталі — постать поета, спереду — кобзар сидить, побіч лежать запоріжці, далі — козак прощається з дівчиною, а ззаду постать жінки та різні фігури. Розходження в погляді журі і комітету призвело до скандалу. В газ. „Рада“, в журн. „Сяйво“ видрукувано було кілька заяв художників і громадських діячів, що засуджували проєкт Шортіно, або навпаки його вихваляли. Сторінки журналів повні були гострих, полемічних статтів в цій справі.

Художник М. Парашук писав: „Проєкт Шортіно — остільки річ шаблонна й італійцями зогиджена, що про неї не варто й писати“. Це само заявили й 14 художників у листі до редакції „Сяйво“: „Проєкт Шортіно вважаємо твором зовсім не художнім і до постанови його, як пам'ятника Шевченкові, ні в якому разі не відповідним. Вчинок комітету, який відкинув постанову журі, а самовільно вибрав проєкта і тим вийшов зі своєї компетенції, вважаємо зовсім неправильним і не коректним“ („Сяйво“ 1914. 3).

Справа ускладнялася, тим більше, що серед тих, хто колективно виступив за проєкт в газ. „Рада“ і серед тих, хто колективно виступив проти в „Сяйві“, були одні і ті ж самі прізвища. Утворювалось непорозуміння.

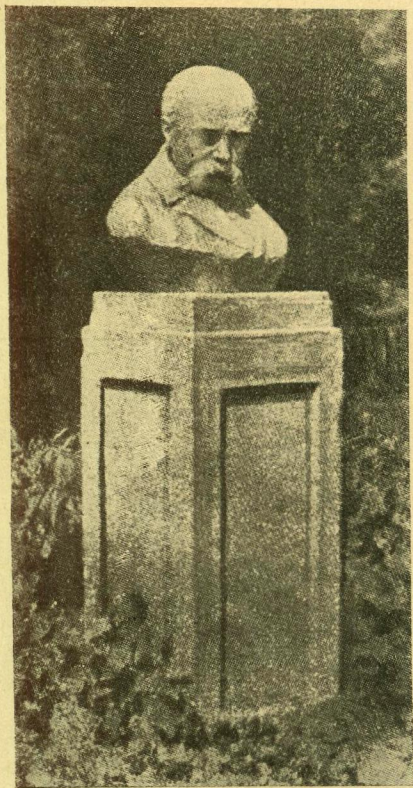

Андреев. Проєкт пам'ятника

На думку Антоновича проєкт Шервуда „банальний, солодкий і фальшивий“. Таку ж лінію зайняла і „Украинская Жизнь“ — московський укр. журнал. Тут, правда, не хвалили й проєкта Шортіно, а натомість перевагу віддано було проєкту Андреева.

Доки все це тяглося, час минав, аж раптом вибухнула війна 1914 р. і все геть змела.

Царський уряд рішучим розчерком пера почав закривати просвіти, товариства різні, українську пресу, почалися дикі, без міри ганебні переслідування, справа з пам'ятником завмерла.

Погруддя роботи Беклемішева, поставлене до революції в панському маєтку на Чернігівщині

вживалося заходів до збудування пам'ятників по селах та містах, хоч влада майже всюди забороняла. Значно легше це робилося в Галичині.

8 червня (ст. ст.) 1914 р. було відкрито пам'ятник поетові в с. Горбачах, Щирецького повіту в Галичині, а 15 червня — у Львові перед Національним музеєм. Пам'ятник цей являв погруддя поета, зроблене до невідала польським скульптором Годабським.

М. Гаврилко зробив великого бюста Шевченка для української гімназії у Кадмані на Буковині. Кошти на пам'ятник зібрали учні. Харківська Міська Дума ухвалила 16. XI. 1912 р. збудувати пам'ятники М. Лисенкові, Гр. Квітці-Основ'яненкові і Т. Шевченкові, а спеціальна комісія визнала за доцільне в першу чергу ставити пам'ятника Т. Шевченкові, для цього обрала й місце: на Миколаєвській площі вгорі. Та так з того нічого й не вийшло.

1917 рік знову висунув це питання на порядок денний. Що до місця — з'явився новий проєкт — на місці пам'ятника Миколі I, того Миколи, що давив поета (проти Університету). Та політичні події, які раптово вносили зміни в життя, не давали змоги як слід взятися за справу пам'ятника.

Далі — революційна, громадянська війна, голод, руїна, повільне відродження економічного й культурного життя...

Лише 1927 р. НКО України оголосив конкурс проєктів пам'ятника Шевченкові. Відгукнулося коло 20 скульпторів, але цей конкурс відбувся майже без наслідків позитивних. Лише 2 проєкти було відзначено за кращі, але жоден не дістав I премії і тепер на черзі новий конкурс, до участі в якому буде притягнуто кращі художні сили всього Радянського Союзу й Галичини. Часу на цей другий конкурс буде значно більше, а тому будемо сподіватися, зрештою, гарних наслідків.

Будемо вірити, що Київ таки спорудить належний пам'ятник великому поетові.

ПАМ'ЯТНИКИ ШЕВЧЕНКОВІ ПО УКРАЇНІ

Увага українського громадянства до збудування пам'ятника Шевченкові в Києві була велика. Але одночасово

Німець Нібур збудував 1913 р. в с. Кічкас на Катеринославщині велику лікарню — курорт, а перед нею пам'ятник Шевченкові. Велику постать Кобзаря, в 5 аршин заввишки, замовлено було майстерні Лібмана в Олександровську.

У вересні 1913 р. у м. Винниках коло Львова було відкрито пам'ятника Шевченкові, збудованого коштом місцевої української народної організації. Проект пам'ятника складав архитектор Лушпинський. Це був 4-й пам'ятник в галицьких селах (в Лисунниках, Над'їві, Вовчинці). Відкриття пам'ятника відбулося дуже урочисто, зі Львова особливим потягом приїхало коло 500 гостей.

Можливо і ще де було поставлено коли не пам'ятника, то, у всякому разі, хоч погруддя поета, але докладних відомостей, на жаль, не вдалося дістати, не маючи під руками комплектів укр. часописів за р. р. 1905 — 1914.

Зате після Револуції пам'ятники почали всюди будувати один за одним.

Першим спромігся Рومن. Далі — Одеса, правда, пам'ятник тимчасовий, який було білими знищено. Так само тимчасові пам'ятники в Києві і в Полтаві було знищено підчас Деникінщини.

Полтава в 1926 р. збудувала великого пам'ятника роботи відомого скульптора Кавалеридзе, в парку, напроти музею (кол. Губ. Земства, див. ст. 50).

На жаль пам'ятник не дуже великий і скоро парк розростеться, дерево заховає пам'ятник, а до того перед великим будинком Музею він зовсім малий. Ціла низка цукроварень на Київщині протягом останніх років поставили у себе пам'ятники Шевченкові, частиною на кошти робітників, а частина за допомогою цукроварень та місцевих органів влади.

Слід ще відзначити пам'ятник Шевченкові в Ленінграді, поставлений на кол. Кам'яноострівському проспекті.

Багато пам'ятників поставлено на постаментах, що лишились від старих царських, як це прикладом, в с. Диканці на Полтавщині. Де був цар, тепер там — селянин, що так ненавидів царів і стільки горя від царів зазнав.

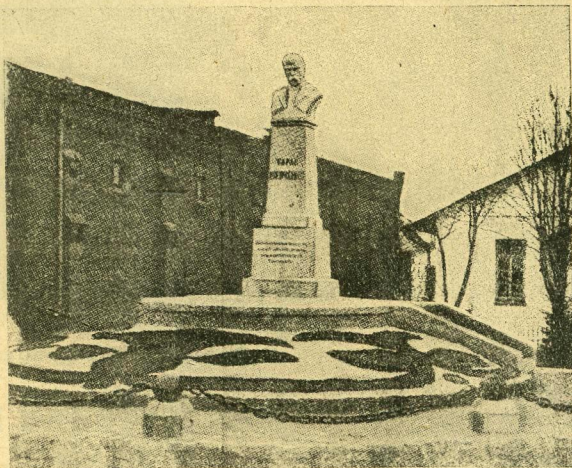
Шкода, що наш Науковий Інститут Шевченка, ще дуже молодий, не звертає і на цей бік своєї уваги, а тому зовсім бракує відомостей, де ще є пам'ятники Шевченкові, які школи, сельбуди, комуни, заводи, цукроварні, кооперативні т-ва і т. і. носять це почесне ім'я Т. Шевченка.

А час отаким підсумкам вже наспів.

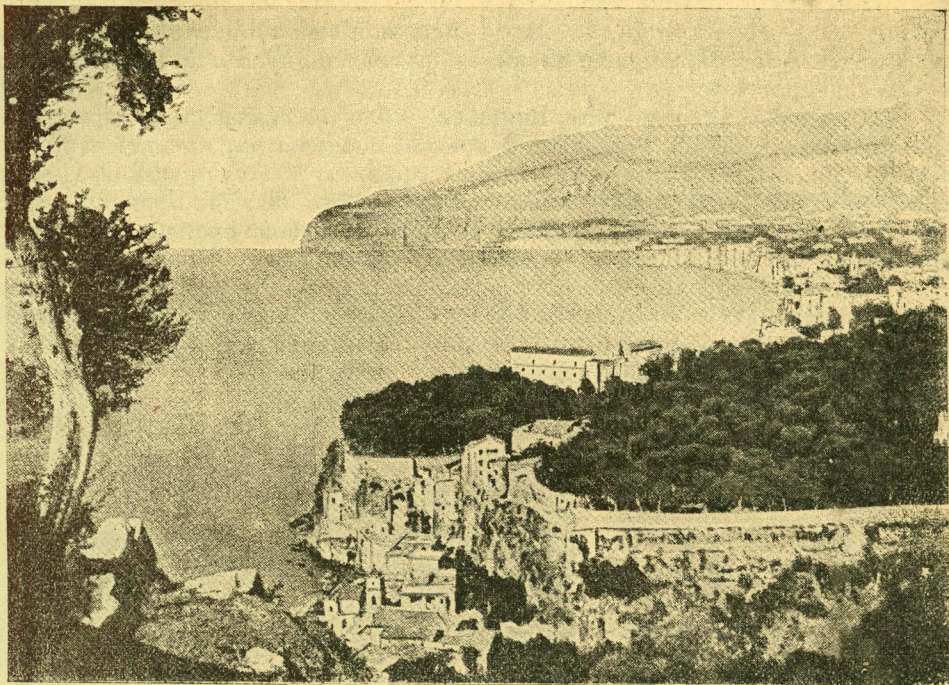
Радянська Україна чи не перша в світі країна, що показала, як уміє шанувати свого народнього, незаможнього поета-революціонера.

Не даром же Шевченко зазнав такої лихої долі за свої 47 років життя, не даром його твори після смерті аж до Жовтня були занедбані, гонимі й страшні для царсько-панського ладу.

Жовтень на Україні вернув українському селянинові й робітникам їхнього кобзаря - борця.

Пам'ятник Шевченкові у дворі цукроварні
(Білоцерківщина)

Соренто — загальний вигляд

М. КОЦЮБИНСЬКИЙ та М. ГОРЬКИЙ

Лев Миловидов

Умови колишнього життя російського ускладняли стосунки між російською та українською літературами. З одного боку — велика, всіми визнана література, з певним колом читачів, з низкою журналів різних напрямків; — з другого боку — уперта боротьба за існування, без підтримки з боку русифікованої інтелігенції, з невеликим колом читачів, в умовах злиденного життя. Коли для одної літератури справді був „хід триумфальний“, — перед українським письменником лежала „путь на голгофу“.

Такі умови існування двох сусідніх літератур відбивалися й на змісті кожної літератури, й на відносинах між обома літературами.

Ці відносини були якись непевні. Російський читач майже зовсім не знав письменників, літератури української; українських журналів він не читав, а російські — або не писали про українських письменників, або писали дуже мало. А українські письменники, критики друкувались майже виключно в українських журналах і не хотіли писати для російських журналів. Іноді це вважалось ледве не зрадою національного почуття. Так соціально-політичні умови життя розділяли дві сусідні слов'янські літератури.

Але дифузія, просякнення одної літератури в другу, була й не могла не бути.

Тут перевага була на боці українського письменника. Він, знаючи добре власну, українську літературу, в той же час знав і російську, стежив за нею, розумівся в напрямках та течіях її, іноді вона впливала на нього — хоч не завше й сам він це помічав.

Так було й з Коцюбинським. Кажучи Коцюбинський про впливи на його творчість, згадує в своїх листах письменників європейських: Золя, Стріндберга, Шніцлера, Арне Гарборга, Кнута Гамсуна, Віда Вергу, Ахо, Лі, Метерлінка, Розенбаха¹⁾, і в той же час нічого не говорить про впливи на нього письменників слов'янських. В другому листі до Мочульського Коцюбинський пише: „З попереднього мого листа Ви винесли таке враження, що слов'янські літератури мені не подобаються. Може я незручно висловився, але я хотів сказати, що слов'янські літератури мені менше подобаються, ніж європейські. А то тому, що я там стрічаю ширші горизонти, більшу дефініцію в оброблюванні сюжетів, у стилі. Спеціально Достоевського я дуже люблю. З сучасних українських письменників мені більше подобаються Стефаник, Франко, Мирний, Кобилянська, Леся Українка, Самійленко, Лепкий“. Про впливи на себе російських письменників Коцюбинський знов нічого не каже; взагалі таких признань в його писаннях ми не знаходимо. Ці впливи може встановити лише історик письменства за допомогою методу порівняння.

Про початок 900-х років С. Єфремов каже: „Це був час, коли в російському письменстві слава Чехова досягла була свого zenіту, коли почала високо сходити зоря Андрєєва та М. Горького і ця трійця неподільно панувала в літературних кругах, гурт наслідувачів за собою ведучи.

І Коцюбинський на собі зазнав вплив російських письменників — почасти Чехова, більше Андрєєва. „Лялечку“ Коцюбинський написав в „андрєєвському“ дусі навіть раніш, ніж була написана „Бездна“ — Андрєєва; а схожість кінців двох оповідань мало не буквальна²⁾.

Отже видно, наскільки слідував Коцюбинський за російською літературою, наскільки переймався її настроями, поки вийшов на власний шлях.

Для врозуміння літературних процесів, взаємних впливів російської та української літератур, для з'ясування стосунків між ними — важливі не тільки порівняння творів різних письменників, не тільки аналіз літе-

М. Коцюбинський на вілі у М. Горького в Соренто

¹⁾ Згадки в листах: до Єфремова — „Твори“ т. V, 1925 р., стор. 219.
до Мочульського — там же, стор. 221.

до Гнатюка — „Листи до В. Гнатюка“. Львів. 1914 — стор. 64.
²⁾ Єфремов — Коцюбинський, 1922, стор. 88 — 90.

ратурних напрямків, а й особисті стосунки представників обох літератур. Тому цікаво прослідкувати і взаємини Коцюбинського з Горьким, бо це стосунки двох кращих представників обох літератур в пору розквіту талантів їх обох.

З видатних російських письменників Коцюбинський був знайомий з М. Горьким та В. Г. Короленком. З М. Горьким він познайомився завдяки рекомендаційному листу Короленка.

Знайомство ж Коцюбинського з Короленком сталося 1903 року. 12 вересня 1903 року в Полтаві було урочисте відкриття пам'ятника І. Котляревському. На святі було багато українських письменників — був і Коцюбинський. Тут він і познайомився з В. Г. Короленком, що жив у Полтаві.

З того часу між ними почалось листування¹⁾. Короленко, збираючись писати біографію Успенського, звертався до Коцюбинського за матеріалами для біографії. В журналі „Русское Богатство“ Короленко, як редактор, вміщав переклади творів Коцюбинського, на російську мову. В журналі були переклади творів: „На камені“ („Русское Богатство“, 1904, кн. III), „Цвіт яблуні“. (Там-же, кн. VII), „Він іде“. (Там-же, 1907 р., кн. I).

Коли Короленко з дружиною заходились у Полтаві коло організації читальні для бідноти та збирали книжки, бо коштів не було — Коцюбинський надіслав їм книжку своїх творів.

Короленко уважливо та прихильно ставився до Коцюбинського. Шануючи національні почуття М. М., він навіть подяку за книжку написав власноручно Коцюбинському українською мовою.

Хоч близькі відносини між обома письменниками й не встановились — бачились вони всього раз, листувалися не часто — проте в обох їх були моменти, що зближали їх: це, між іншим, була й їхня культурно-освітня робота. Короленко був головою Комітету Полтавської громадської бібліотеки, а Коцюбинський теж приймав активну участь у роботі Чернігівської бібліотеки.

Навесні 1909 року Коцюбинський збирався в подорож за кордон. Стан його здоров'я був слабкий, йому конче треба було відпочити, зміняти клімат. Він рішив поїхати на Капрі і, бажаючи познайомитися з Горьким, звернувся до колишнього вчителя Горького — В. Г. Короленка за рекомендацією. Короленко, надсилаючи рекомендацію, відповів йому: „Охоче надсилаю кілька рядків Олексію Максимовичу Пешкову, хоч думаю, що в них особливої потреби нема, і що Ви б легко звели це знайомство й без моєї рекомендації“²⁾.

Отже Короленко поклав початок знайомству Коцюбинського з Горьким, знайомству, яке перейшло потім в близьке товаришування й скінчилось тільки зі смертю Коцюбинського.

Влітку 1909 року Коцюбинський поїхав за кордон. 1 червня він прибув на Капрі, про що довід емося з листа його до дружини з 2/VI 1909 року: „Вчора ввечері приїхав на Капрі — зупинився в отелі... Сьогодні хапаюся, іду до Горького“³⁾. На другий день, 3 червня (на листі помикава дата — 3/VII) він описує дружині свої враження від знайомства з Горьким: „Горький прийняв мене дуже добре, може занадто,

¹⁾ Див. „Печать и Революция“, № 5 за 1927 р., стр. 31. (Листи Короленка).

²⁾ „Печать и Революция“, № 5 за 1927 р., стор. 35 (цитуюмо в перекладі на укр. мову).

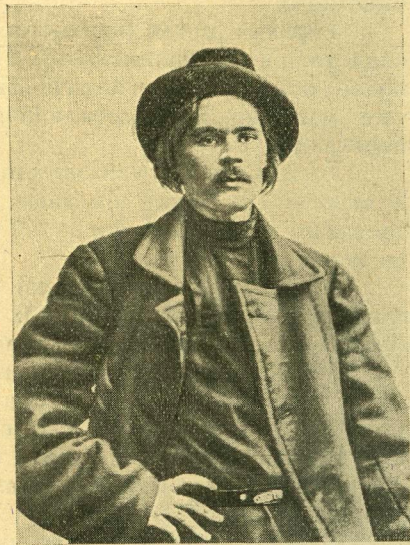
³⁾ Літ.-Наук.-Вісн., IV — VI, 1919, стор. 29 — 37 (листи до дружини, дальші цитати звідти ж).

бо аж утомив, як я пішов до нього о 2 год., то не пустили мене до 11 ночі, там я й обідав, чай пив і газети читав". В листах до дружини Коцюбинський писав як вони проводили час. В листі з 5 червня М. М. описуючи, що він має робити завтра, пише, що піде „по обіді до Горького рибу ловити“.

9 червня він пише: „Горький запросив мене поїхати на чудесній яхті в Tore del Greco, город під самим Везувієм,— на народне свято“. В цій подорожі прийняв участь також скульптор Гінцбург, що приїздив на Капрі ліпити Горького (з ним у Коцюбинського встановилось листування). Переночувавши в Tore del Greco, Коцюбинський, Горький та Гінцбург „поїхали в Соренто, де пообідали, а звідти на Капрі і на обід до Горького“.

11 червня знову пише М. М. „Вчора провели ми вечір у Горького“.

Ми навмисне довше зупинились на цих окремих моментах перебування Коцюбинського з Горьким, щоб виявити як впливали на М. М. нові враження, які відносини створились між обома письменниками з самого початку їхнього знайомства. Коцюбинський відпочивав на Капрі, набирався нових вражень, подорожував, причому Горький був йому прекрасним гідом, привітним господарем. Цього року М. М. пробув на Капрі до 25 червня.

М. Горький (фот. 900 - х р. р.)

М. Жук пригадує, як ставився Коцюбинський до Горького: „з великим ентузіазмом що разу оповідав М. М. про Капрі і з не меншим про Олексія Максимовича та Марію Федоровну (дружину Горького—Л. М.). „Як би ви знали, що за прекрасна людина Горький“.— не раз оповідав він мені. „Скільки людяного, високого, вразливого. А як він знає дитяче життя, як майстерно оповідає з їхнього побуту. І через те справді Капрійський острів посідав живу душу для М. М. в образі Олексія Максимовича Горького. Сонце, природа і прекрасна людина. Що може бути кращим за це“¹⁾.

І Горький в свою чергу дуже приязно поставився до Коцюбинського. В першому своєму листі до Коцюбинського, між іншим, Горький писав: „А попросту скажу— дуже я задоволений, що зустрів Вас і велику симпатію викликали Ви в душі моїй. Вибачте вже, коли це „об'яснение в любви“ здаватиметься Вам, грубуватим або недоречним“²⁾. З цього часу між обома письменниками встановлюються дружні відносини.

Листувалися вони досить часто. Коцюбинський виконував невеличкі доручення Горького— надсилав йому книжки з Росії, то-що.

Листування з Горьким Коцюбинський підтримував до самої своєї смерті. Горький докладно відповідав йому, ділився своїми враженнями про літературні новини, коли не було часу Горькому писати листа— тоді Коцюбинському писала Марія Федоровна— дружина Горького.

З 1909 року Коцюбинський весь час поривався на Капрі. Наступного 1910 року він також поїхав на Капрі. Приїхавши 3 червня він пробув

¹⁾ Літ.- Наук.- Весн., VII— IX, 1919, стор. 31.

²⁾ Цит. з оригіналу листа Горького з архіву Коцюбинського Чернігівського Держмузею (тут і нижче цитати з листів Горького подаємо в укр. перекладі).

на острові до 30 липня 1910 року. Втретє він зміг приїхати на Капрі вже на довший час, кинувши службу. 20 листопаду 1911 року приїхавши, він прожив на Капрі зіму аж до 19 березня 1912 року.

Це була його остання подорож на Капрі, останнє побачення з Горьким.

Завдяки Горькому Коцюбинський зміг видати переклади своїх творів російською мовою, в найбільш популярному тоді видавництві російському — „Знание“, що періодично видавало збірники сучасної літератури. Горький вів редакторську працю видавництва й запропонував Коцюбинському передати видавництву „Знание“ переклади своїх творів. Коцюбинський погодився. 1910 року газети оповістили, що видавництво „Знание“ придбало виключне право видавати в російському перекладі твори Коцюбинського.

Горький дістав від якогось Васина пропозицію взяти на себе переклад творів Коцюбинського. Проте Олексій Максимович повідомив, що право обирати перекладача він залишив за автсром, а Коцюбинський уже мав гарного перекладача М. Могилянського, якому й доручив переклад.

Горький надто уважно ставився до перекладу творів Коцюбинського. У вересні 1910 року він пише М. М.: „Сьогодні разом з листом Вашим одержано чотири аркуши вашої книги, — переклад показався мені вдалим — чи коректуєте Ви його?“

В другому листі Горький пише про окремі незначні помилки перекладача — радить виправити їх у наступному виданні; — видно, як пильно стежив він за чистотою перекладу.

Коли Коцюбинський скаржився в листі на те, що російська критика зустріла мовчанкою його твори — Горький повідомляє М. М. про рецензії, що з'явились в російській пресі.

Горький і сам радо вітав появу в світ перекладів Коцюбинського. Він писав М. М. — „книжку Вашу прочитав з великою насолодою, з душевною радістю“.

Олексій Максимович розумів, що матеріальний бік перекладу творів для Коцюбинського, при його грошовій скруті, не другорядна справа. Тому він підбадьорював М. М.: — „Добре було б Вам, — пише він 1910 р. — до весни випустити томів з два — три, щоб поїхати сюди й спокійно жити тут літо“.

І в іншому листі: „Вихід другого тому ще підніме інтерес до першого, і я певний, що скоро Ви будете тут“¹⁾.

Дійсно, 1911 року вийшло два томи оповідань Коцюбинського російською мовою в перекладі М. Могилянського. Тому й зміг М. М. на зіму 1911 — 1912 року виїхати на Капрі.

Крім цього Горький радив Коцюбинському надсилати свої переклади до російського журналу „Современник“.

До знайомства з Горьким лише випадкові оповідання Коцюбинського виходили в перекладах на російську мову.

Отже, завдяки Горькому, російський читач мав змогу читати всього Коцюбинського²⁾.

Для хворого, стомленого, нервового Коцюбинського перебування на Капрі в товаристві Горького стало життєвою потребою.

Саме підсоння, море, розкішна природа Капрі, добре впливали на здоров'я Коцюбинського.

¹⁾ Цит. за оригіналом Чернігівського музею.

²⁾ За життя Коцюбинського вийшло лише два томи; третій том вийшов після смерті М. М. вже 1914 року в „Книгоиздательстве писателей“ у Москві.

Він писав Горькому, що йому тільки й добре на Капрі, що вражіння від Капрійської природи так гармонійні, так впливають на його психіку, що справді оздоровляють його.

З листів М. М. до дружини довідуємось, що нерви йому заспокоювались на Капрі.

Цьому допомагали в великій мірі й вплив та моральна підтримка з боку Горького. Розмови з Горьким, гурток письменників та людей мистецтва, що збирались навколо Горького — все це було сприятливим оточенням для Коцюбинського.

Якось, пишучи до Гнатюка після повороту з Капрі, М. М. говорить: „мене дуже освіжила стріча з людьми і добрі, дорогі для мене заходи що до підтримання мого здоров'я. Тепліше стає на серці, коли бачиш, що ти не цілком самотній на світі, що є добрі сердечні люди, які без всякого власного інтересу дбають про тебе“¹⁾.

Де з ким з капрійських знайомих у М. М. встановилось листування, як от уже згаданим скульптором Гінцбургом.

Тут же на Капрі Коцюбинський закінчував старі й писав свої нові твори. „Лист“ — він скінчив на Капрі 16 грудня 1911 року; „Подарунок на іменини“ — написано на Капрі. „Коні не винні“ — теж на Капрі закінчено 2 березня 1912 року.

Вражіння Капрі дали йому матеріал для окремих творів: „Сон“, „На острові“. Писав він його 1912 року — першу частину вміщено було в Літературно-Науковому Віснику за 1913 рік, кн. I. Скінчити цього твору Коцюбинському не довелося, про що він сумно писав Могилянському; „На острові“ не скінчене“. („Наше минуле“, 1918 р. кн. II, ст. 85).

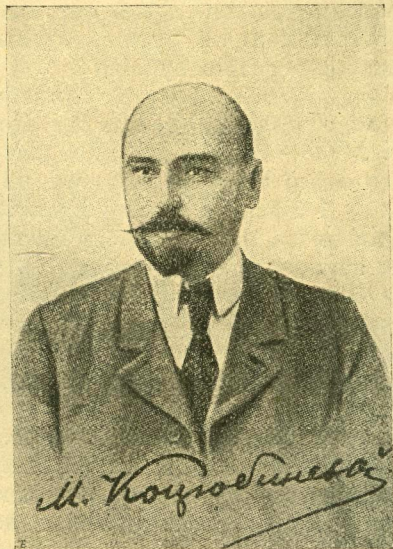
Підсумовуючи С. Єфремов значіння подорожів Коцюбинського за кордон, зокрема на Капрі, пише: „Подорожування дали Коцюбинському силу прожити кілька ще років, а в літературному його надбанні одбилися шедеврами творчості, в яких він цілком вже знайшов себе і на неосяжні обрії розгорнув рямці українського письменства“.

Досі ми більшу звернули увагу на вплив Горького на Коцюбинського. Треба сказати, що й сам Горький і гурток Капрійських інтелігентів не минули впливу Коцюбинського.

Коли до того для більшості росіян українська література була зовсім terra incognita, коли й капрійські мешканці її й не знали й не цікавились — поява на острові видатного українського письменника підвищила інтерес і до літератури української.

В листі до дружини з Капрі Коцюбинський писав, між іншим, що там усі зацікавились українською літературою завдяки перекладам його оповідань і говорили йому компліменти²⁾.

В своїх спогадах Горький пригадує теми розмов Коцюбинського, це — людяність, краса, любов, Україна; М. М. любив говорити з Горьким про долю своєї вітчизни, про її майбутнє, про людей її, яких він любив, про літературу, про роботу Чернігівської „Просвіти“, в якій сам брав участь³⁾.

¹⁾ Листи до в. Гнатюка. Львів, 1914, стор. 117.

²⁾ Літ.-Наук.-Вісн., VII—IX, 1919, стор. 35.

³⁾ „Вестник Европы“, кн. 7, за 1913 г., ст. 325, 326.

В листах Горького до Коцюбинського можна помітити відгуки впливу Коцюбинського. В одному зі своїх листів Горький, прохаючи надіслати переклад оповідання для „Современника“ пише: „Чи нема невеликого оповідання зі старих, не перекладеного ще на великоросійське наріччя?“ В іншому листі він пише, що вийшов перший том Грушевського — „російсько-московською мовою“¹⁾. Ці вислови не властиві для Горького й навіяні, напевне, попередніми розмовами з Коцюбинським.

Ще в одному листі Горький докладніше пише про свої погляди: „З січня 1913 року реформується журнал „Современник“. Мені хотілося б дати в цьому журналі можливу свободу ідеям федералізму та широкої обласної самостійності. Ви знаєте мої погляди з приводу цього. Звертаюсь до Вас з проханням: чи не можна до січневої чи лютневої книжки „Современника“ дати статтю на тему „Культурные запросы Украины“? Потім був би дуже потрібний нарис з історії української літератури. Статті повинні бути педагогічного характеру й розраховані на увагу широких шарів публіки“.

З свого боку й Коцюбинський просив Горького написати статтю для журналу „Украинская Жизнь“ і Олексій Максимович пише в листі з 5/VI—1912 року „До „Укр. Житни“ напишу щось, підхожу тихенько до одної теми, та не знаю чи перемажу її“.

І дійсно, Горький написав свою статтю спеціально для „Украинской Житни“ з національного питання. Це стаття — „О русской интеллигенции и национальных вопросах“²⁾. Стаття Горького викликала роздратування з боку Московських патріотів. Пишучи статтю, Горький не міг не знати наслідків — і все таки написав і тільки шкодував, що „Статтю для „Укр. Житни“ я написав погано і це мені соромно. А як мене за неї лають патріоти великоросійські. Заздрю їм — багато вільного часу мають, можуть писати довго й докладно“.

В своїх листах до Коцюбинського Горький ділився вражіннями й російського життя, й європейських подій; описував Коцюбинському й власну роботу, й свої письменницькі справи; вводив М. М. у курс літератури російської, знайомив його з новими письменниками.

Коцюбинський також в своїх листах до Горького оповідав про своє здоров'я, що з кожним роком все гіршало, писав свої вражіння від Карпатської природи, писав про гуцульське життя з Криворівні, де він перебував 1912 року. Писав М. М. і про власну літературну працю і про свій погляд на неї. В листі з 19 грудня 1910 року він пише: „Мої оповідання завжди здаються мені блідними, нецікавими, непотрібними навіть, і яюсь совісно перед літературою й читачем“.

В листах М. М. пише Горькому, як йому все важче становиться писати — „часом доводиться ложиться у постіль, праця так втомляє мене, що вже сил нема взятись за щось інше“³⁾.

9 жовтня 1912 року він написав Горькому, що йому вже настільки погано, що не можна зовсім працювати. Повідомив, що їде в Київ у лікарню.

Навіть із клініки проф. Образцова Коцюбинський ще пише Горькому листа в бадьорому тоні — оповідає, як його одвідують друзі і як приносять усе, що він любить: квітки, книжки, самих себе. Йому ще й сонце здається теплішим тому, що воно й Горького гріє.

Смерть Коцюбинського несподівано вразила Горького.

Він надіслав телеграму дружині Коцюбинського. В телеграмі він писав: „Знаю, що зайві слова співчуття горю Вашому. Почтиво вкло-

¹⁾ Цит. за оригіналом Черн. музею, як і далші уривки листів.

²⁾ „Украинская Жизнь“, кн. IX, 1912 р.

³⁾ „Вестн. Евр.“, VII, 1913, стор. 328.

няюсь вам... Міцно обіймаю дітей... Велику людину втратила Україна — довго й гарно буде вона пам'ятати його добру роботу". В іншій телеграмі на ім'я відомого громадського українського діяча І. Л. Шрага Горький пише: „Смертна людина, народ безсмертний. Низький мій поклін українському народові“¹⁾.

Того ж року Горький написав теплу статтю пам'яті покійного Коцюбинського. Цю статтю було вміщено аж у трьох журналах: „Л.-Н. Вістник“²⁾, „Вестник Европы“³⁾, „Киевская Мысль“⁴⁾. Закінчуючи її Горький пише, що для нього смерть Михайла Коцюбинського була важкою особистою втратою, бо він загубив сердечного товариша.

А в десяти роковини смерті Коцюбинського в Берліні було видано: „Рассказы М. Коцюбинского. С предисловием М. Горького“ (Берлін 1923).

Отже й після смерті Коцюбинського Горький не забув про нього, а присвятив йому кілька своїх рядків.

Коли ми схочемо проаналізувати причини такого близького товаришування обох письменників, то виявимо крім зовнішніх причин — приїзди Коцюбинського на Капрі — ще й внутрішні — психологічні.

Обидва письменника ненавиділи насильство, панування грубої сили, утиски владних, філістерство, бридоту, обоє боронили пориви до волі, до боротьби, до гармонійного життя, обоє ставили на захист пригнічених, обоє були в опозиції до пануючого тоді державного ладу.

Тому й Горький так легко переймається, близькими для серця Коцюбинського, ідеями федералізму, автономії, широкої обласної самостійності. Тому він і до „Укр. Жизни“ пише свою статтю про інтелігенцію російську та національне питання, пише й дістає за це лайку „велико-російських патріотів“.

Ці загальні погляди обох письменників зближали їх ще більше тому, що вдача їх обох — тактовність, делікатність у взаємних стосунках, сприяли цьому зближенню.

До того ж людяність („человечность“) Коцюбинського (яку так рішуче висунув С. Єфремов, з чим треба цілком погодитись), ця характерна риса його вдачі й творчості знайшла живий відгук у Горького, бо й самого Горького Коцюбинський характеризував Жукові, як людину, що в неї „стільки людяного (підкреслення моє — Л. М.), виюкого вразливого“.

Тому то й Горький підмітив оці риси вдачі Коцюбинського та звернув увагу на них. В своїх спогадах Горький говорить, що любимі теми

М. Коцюбинський на дарабі на Черемоші з В. Гнатюком

¹⁾ „Украинская Жизнь“, 1913, IV, стор. 94.

²⁾ 1913, кн. VI.

³⁾ 1913, VII кн.

⁴⁾ 1913 р. ч. 168.

розмов Коцюбинського були: „людяність“ (підкреслення моє Л. М.) краса, любов, Україна. „Трохи далі він розповідає про мрію Коцюбинського видавати що року „огляд усього, що створила за рік людина в сфері заходів для щастя всіх людей“ під заголовком: „Літопис про-яви людяности“.

А цей прояв людяности був властивий для вдачі обох письменників. Мотив перемоги людяности подибуємо і в їхніх творах. Згадати хоч би: „Прятислотник“, „Помстився“ — Коцюбинського і „Дело з за-стежками“ — М. Горького, не кажучи вже про цей мотив в багатьох ін-ших творах.

Отже, близькі особисті зносини двох письменників одбилися й на стосунках обох сусідніх літератур.

Ми згадували на початку статті про ті умови, що розділили дві літератури. Через цей рівчак, завдяки взаєминам двох кращих представ-ників обох літератур, було перекинуто місток. Видатний російський пись-менник заговорив до своїх компатріотів про національне питання і при-мусив хоч лаючись, а обговорювати його в пресі.

А кращий представник українського письменства виступив з томами своїх творів у перекладах перед російським читачем.

В російській літературі зріс інтерес до українського письменства — за це промовляють ті рецензії російської критики, що вона їм відповіла на переклади творів Коцюбинського. Але погляди російської критики на творчість Коцюбинського — це вже тема іншої статті.

До ювілею М. Горького (35 - річчя літ. діяльності) (60 - річчя з дня народження)

М. Горький в своїй робочій кімнаті в Соренто

БІБЛІОГРАФІЯ

Дмитро Загул: „Мотиви“. Поезії, збірка IV/1923—1926. Державне Видавництво України, 1927, 182 стор., ціна 1 крб. 50 к.

Торік святковано ювілея 20-річної літературної діяльності поета Дмитра Загула. З цього приводу ДВУ видало четверту збірку його віршів — солідно, по-святковому, по-ювілейному. Під вишуканою обкладинкою читач знайде вступну статтю проф. Білецького, де розглянуто всю творчу поетову путь, далі — біографію, що написав її сам поет, а наприкінці книжки — докладний бібліографічний показчик усіх його творів поетичних і теоретичних, друкованих по різних журналах. Відзначено також у книжці всі псевдоніми, що під ними автор друкував свої твори, і, нарешті, перелічено всі критичні статті та замітки, присвячені його творчості. Отже, у виданій збірці підсумовано поетову творчість, подано „матеріали“ вивчати його, хоч він іще, здається, й не закінчив свого творчого розвитку.

У вступній статті до збірки дуже докладно розглядається окремі факти з поетового життя та як вони позначалися на розвитку його поетичної діяльності. „Він виніс із рідного села аморфну в класовому розумінні психологію... і, як поет, поплів за індивідуалістичною течією з ухилом до філософського ідеалізму в поезії, що в нас повелося давати її назву українського символізму“. У першій збірці „З зелених гір“ Загул і виявляє себе, як символіст. Другий етап його творчого розвитку є збірка „На грані“ (1919). Це — „панахида, що її проспівав поет собі самому і своїм однодумцям... Це, справді, грань між Загулом-модерністом і Загулом-революційним поетом“. У третій книзі „Наш день“ (1924) він твердо й рішучо стає під червоний прапор пролетарської революції... На думку проф. Білецького збірки „Наш день“ та „Мотиви“ — „це — настрий радісного сприймання життя“ (а з цим, як побачимо далі, навряд чи можна погодитись). Визначено також і різні впливи на Загулову творчість. Спочатку Вороний, Олесь, Гайне, Бальмонт, а пізніше Брюсов, Шілер із своїми дифірамбами і тільки почасти Верлен.

Ціком формальну і досить невизначну назву останньої збірки — „Мотиви“, що в ній зібрано вірші вже друковані на сторінках журналів протягом 1923—1926 р.р. пояснює

Загул у вступному „програмовому“ сонеті „Різні мотиви“. Це — рішуча зміна своїх колишніх принципів у поезії, тем і форм, обличення індивідуалізму: поет „формується не в тишині і в самоті, а в юрбі людей бурхливій і веселій“, його палітра — площі та панелі; тріолет, станса, сонет — усі ці вишукані класичні форми непридатні до нашого часу, бо вони „сучасного не вдарять, не зворушать“. „Живий“ поет має відсвічувати реальне життя: „Життя, як море, змінне і бурхливе. Він має знати всі його мотиви“.

Які ж мотиви життя відсвічує Загул у цій збірці? „Душа поета хоче заспівати нових, невідомих пісень“, але ми не знайдемо в нього ні „юрби бурхливої“, ні майданів та панелі — теми міста, хоч поет і оспівує їх, і навіть просто каже, що в його „мелодію влились і гуркіт міст, і крик, і галас“, — усе-ж такі чужі йому. Треба відзначити, що поет, якщо й змальовує місто, то подає нічні його картини, коли „вуличний гамір замовк і відпочивають дороги“. Та й у цих малюнках він оспівує переважно природу й свої переживання: весна, водоспад, село, осінній вечір — ось головні теми збірки. Властиві поетові паралелізми природи та його душевних настроїв, які він дуже полюбує: весна і рани, що відкрились у серці, не вичерпані глетчери землі — невичерпані джерела серця, убогі сумні поля і душа зажурена поета, сонце, що роздало своє тепло — і його серце, що роздарувало свою любов.

Загул оспівує образи минувшини — це соціальні мотиви в його збірці, але знову таки на тлі природи. Він згадує про рабство й пригнобленість України, про гуцульського розбійника — Олексу Довбуша, що був гуцульським месником за всі кривди бідного люду. Не раз, уперто автор повторює: „Ні, я ненавиджу спокій, краще вже вихор і вир“, і закликає молодих співців „кинути непотрібний і нудний мінор“, „зазвонити, як срібний, як веселий хор“. І сам Загул обирає для своїх пісень нову форму урочистої лірики: безпосередньо за своїм програмовим уступом він уміщає шість дифірамбів. Але його поезії не властива відмисленість, риторична й урочиста об'єктивність дифірамбу. І бачимо, що Загулів дифірамб весні, сонцю сходить, кінєць — кінцем,

на інтимну лірику, поет розповідає читачеві про свою душевну подвоєність, розлад, що, властиво, і є основний мотив усієї збірки загалом, де поплутані протилежні настрої: з одного боку волюве напруження, свідоме зречення своїх колишніх принципів, заклики до бадьорості, вигуки: „Д'горі, д'горі, серце моє...“, „Угору дух, у вічність очі“, а з другого боку — кризь цю піднесеність проривається стогін про те, що „сердце щемить незогріте“, але „як верби з одчаю я рук не ломаю“, „турботи висушують кров...“, „засмоктують душу“, „висотують нерви“, „од гуркоту глухну“, „спіпну од світла“. Від думки, що „лірична сповідь нікому не потрібна“, що „гримасу болю треба прикривати золотою габою“, бо підчас „гомінкої борні елегійних прикрас не треба“ поет і намагається створити бадьору, урочисту лірику. Часто поет звертається до самого себе з бадьорими покликами, але проти основних властивостей його хисту ці поклики втрачають свою силу. Спостережливий, багатий на інтимні настрої, надзвичайно чулий до природи, поет створив чимало гарних живих образів, порівнянь. Це і є його рідна стихія, що в ній він багато дав нового для української лірики. Але поет намагається перемогти цю стихію:

Тільки - б іскинути з себе
Настрій вечірніх хмар,
Безміри степу,
Шум очерету
Й лінивої річки чар“

перемогти, переміняти палітру, свідомо обмежити себе новими мотивами, мотивами міста, майданів і натовпу, мотивами змагання, що чужі лагідним поетовим почуванням. Отже, виникають протилежні настрої. трагедія роздвоєння, що про неї автор із надзвичайною щирістю розповідає в своїй знаменитій сповіді — „Лірика скрут і турбот“. І чутилий уважний читач навіть в урочистих дифирамбах, не зважаючи на те, що „шум водоспаду і гамір народу приглушує голос безпорадних сліз“ поетових, відчує цей крик „скрути й турботи“, що є основний „мотив“ його четвертої збірки віршів.

З. 6

Олесь Донченко. Сурми, ДВУ — 1928. Харків, ст. 63, ц. 35 коп.

Оповідання „Сурми“ поета-лірика Донченка, що цим твором переходить до оповідальних жанрів, позначається своєрідним перенесенням та застосуванням ліричних засобів творчості до іншої художньо-прозової сфери її.

Це незвільнення од метод лірики, як уживання кільцевого побудовання мотивів-потохів („у мене кострубаті очі...“) захоплення пейзажами, наповненими лірикою, часто без звязку з оповідальними мотивами, тонкі нюанси переживань, сама манера розповідати дуже лірично від першої особи, навряд чи становить свідомий засіб оригінального побудовання прозового твору, як це маємо, приміром, у новелі Хвильового. В Донченка помітні й інші елементи суто оповідального формування твору — захоплення цікавою фабулою і поде-

куди навіть побутовими малюнками, до речі, добре знаними авторові.

Отже, кінець кінцем, виходить плутанина кількох планів, плутанина, що іноді неприємно вражає непогодженістю окремих частин — елементів твору, несподіваними переходами, а, головне, відсутністю мотивувань, таких обов'язкових особливо в прозових творах. Ліричні відчуття автора разом і героя, фабула, натяки на ідеологічні процеси і завдання дати побут, все це облямоване пейзажами і поставлене в навмисне специфічні умови слітається в оповіданні й викликає запитання — в чому ж власне головне завдання автора, головний сенс твору?

Ніби якоюсь аж символічністю віє од таких слів у творі, слів, що в них розкривається те основне завдання:

„Так,— думаю я,— просурмили сурми й стихли. Прийшла гроза й одшуміла. І здається — все тихо й знову все сонно. Але чиясь велегенське серце живе. Я чую, як воно стукає й гонить по артеріях кров. Воно не спить, стукає й дихає, як динамо. Його стукіт — у грудях Ольги, у Марти, у мене... Хай просурмили сурми й одшуміла гроза! Хай пройшли ескадрони! Наше серце не змовкне ніколи!“

Широкий образ прози проте досить обмежений в оповіданні. Автор хоче змалювати бурі взаємин у коханні, зважених на терезах соціального, а то й просто біологічного. Для того він вибирає фабулу з комсомольського побуту в специфічних умовах провінційального містечка. Центральна лінія цієї фабули — постать занепадницького комсомольця Яна з темним, ніби панським, походженням, з розвиненою розпусною пристрасною до жінок, конкретно до комсомолки Ольги, яку він, не маючи від неї відгуку, врешті гвалтує. Його до нестями кохає Марта, гідна з любови піти на все, навіть на зраду комсомольській етиці, щоб врятувати вбивцю, грабіжника, п'яницю, гвалтівника Яна, який її не любить і лише використовує її, доки вона потрібна йому. Інші лінії оповідання — кохання, власне натяки на чуття між героєм оповідачем та Ольгою, яку кохав і Лаврін, теж комсомолець, що, правда, зневіряється і своєму коханні і взагалі занепадницьким духом проникається, звертаючи далі свою увагу на фліртування з попівною. Перипетії кохання оповідача й Ольги, постать Марти глибоко протилежні грубому й цинічному ставленню Яна, — одже, вони становлять ту нормальну, просту й здорову лінію нових взаємин чоловіка й жінки, що її хоче виставити автор, як здорове начало комсомольського побуту.

Отже, не зважаючи на розклад певної частини молоді, автор підкреслює і те нове, здорове, що виховане революцією в свідомості кращої частини нашої молоді — комсомольців.

Але попри всі позитивні ясні завдання, автор не соромиться цілком виразно збудувати схему свого твору, наповнивши її так згаданими вище побічними натяками, як і багатьма слабо вмотивованими, а то й зовсім зайвими, мотивами. Враження при читанні таке,

що губиш нитку авторового задуму і важко ув'язати, прочитавши, все в єдиний вузлик; де що виринає і не знаєш куди його приткнути. Так, приміром, нічим не виправдано заяву Лаврена, що він одружився з Ольгою, випадає з плану оповідання й слабо вмотивована зустріч оповідача з Ольгою в полі та брехня оповідача, що він одружений, слабо зв'язана й історія Яна з грабіжкою та вбивством батька, невмотивовано звертання Марти до оповідача за допомогою врятувати Яна, і потім дуже швидко перетворено Марту — „значить я не шкодую за ним“, деб то за Яном; не завжди до речі суто побутові малюнки (сами по собі хороші), які іноді раптово уриваються переходом до дії, отже правлять лише для зв'язку — для чого ж ними тоді так захоплюватися?

Щирість тону, знання життєвого матеріалу і цікавість завдань правдива красочність персонажів, яких автор малює, не боячись подати натуралістично правдиво деталі негативного характеру, тим даючи реальних людей, хороша мова, говорять за те, що, не зважаючи на хиби, оповідання „Сурми“ прочитається з інтересом.

Юрій Савченко

Гордій Кодюба. Свято на буднях. Оповідання. В-во „Книгоспілка“. 1927 р., стор. 152. Ц. 1 карб

Книжка не справляє суцільного враження. Зібравши свій розмаїтий доробок, автор приличкував його оповіданням „Свято на буднях“, що своєю художньою манірою й трактуванням теми стоїть осторонь від інших оповідань цієї ж книжки.

Тимчасом, навіть неспокуюшеному оку легко помітити, що автор починав саме з оповідань „У Байраку“ та „Біля гудків“ (числом 3-є а 4-є в книжці). Це данина тій добі нашої поживтєвої літератури, коли кожен художник насамперед хотів виявити своє відчуття революції, коли для цього основного вимоги прози, сюжетності — нехтувалося. Як і при-таманно це поезії в прозі, надто плекається стиль: в реченнях чути ритм, легка осуга імпресіонізму (п у х к а тиша . . . 45 ст.), пильняківський ліричний рефрен, що так був спопуляризований у нас який час від Хвильового. Знайдемо й поквату на стилізацію під народню мову, але від того виходить тільки вульгаризація. Приклади: „Мов корова язиком злизала“ (48 ст.), „Аж у вухах лящало“ (51 ст.). Знайдемо тут і фетишування Ленінового портрета („У Байраку“).

А от ситуації пов'язано штучно, наївно, їх ледве пов'язано. Сцени зовсім невмілою рукою зведено (напр., розмова вчительки з головою сільради Василем „У Байраку“).

Нема цієї безпорадності вже в дальших оповіданнях: „Чекання“, „Вороги“, „Пригода на воді“, „Без ґрунту“. Автор тут дбає про сюжетний кістяк, вільно орудує ситуаціями та сценами, хоча, подекуди, теж не вмотивовує. Напр., в оповіданні „Вороги“ не вмотивовано: агітатор Макар має в руках бандита й не вказує на нього. А шкода: є всі передумови, щоб умотивували Макарові вчинок. Цього місця просто не розроблено.

Маємо навіть висунені авантурні елементи, особливо в оповіданні „Пригода на воді“.

Цих оповідань автор не оздоблює стилістично. Всі елементи, що про них мова була вище, зникають.

Автор виводить широке коло персонажів: вчителька („У байраку“), обиватель-службовець („Біля гудків“), агітатор („Вороги“), революціонер („Пригода на воді“), люди без ґрунту, то пасивно спостерігаючи („Чекання“), то активно діючи („Без ґрунту“). Всі вони, так чи інакше втягнені в шумовиння революції та її відгомони.

Але бракує авторові глибини спостереження.

Розв'язним тоном знайомить він читача із своїми героями, пригоди з цими героями проходять повз читачеве око, але герої залишаються „шапочними знайомими“, бо зміст справляє бліде враження, бо автор жадними способами не дає глибшого, індивідуального, що назавжди запам'ятовується.

Вже в оповіданні „Рада“ автор спиняє увагу на одвічних переживаннях матери й zarazом порушує проблему батьківського права.

Службовка здибує свою дитину, що її колись покинула на призволяще. Вона дитину пристрасно любить, хоче забрати її до себе, але суд присуджує дівчинку її вихователям.

На тлі звичайної історіїки з судової хроніки автор зумів показати інтимність переживання й більшу течію позасвідомого, що така характерна жіночій психіці, особливо матерній.

Але й тут персонажу не індивідуалізовано. Тільки в оповіданні „Свято на буднях“ автор ставить собі завдання надати своєму героєві живих, самому героєві властивих рис, ставить собі завдання приглянутися до них.

І справді: трошки невдало (виніс у окремий розділ) подавши життєвий формуляр свого героя, автор вводить читача в потаємні куточки світовідчуження героя. Відповідальна особа, активіст, весь час віддавши роботі, він випадково має вільний вечір. І ось тут, по-за його волею, пробивається бажання естетичного. Він купує квіти, його вражає неприємно весь уклад його життя, позбавлений часточки естетичного. Збудоване на психологічних нюансах, оповідання й стилістично опрацьоване. Більше того: стиль допомагає дати психологічні нюанси. Речення йде плавко, ритмічно, але це зовсім відмінний ритм від ритму в оповіданні „У Байраку“. Тут ритмуються думки, настрої. Непомітний перехід од авторових слів до думок героя, створює інтимні взаємини між героєм та читачем.

Отже, книжка дуже нерівна. Од безсюжетної поезії в прозі, де ще не переварилися різні впливи й де так важко знайти власне Г. Кодюбове, — до вправ над сюжетною новелою, де забуто про все інше. І нарешті прихід до психологічної прози. Разом з формальним удосконаленням збагачується й зміст, а тем, як ми бачили, Г. Кодюбі не бракує.

Не можна обминути мовчанням силу русизмів, що розкидані по книжці. Вони йдуть і від автора і від персонажів. В жадному випадку цього подарувати не можна, хіба тоді,

коли б подано витриману міщанську розмову. Але наш автор дає персонажам хорошу українську мову, отже русизми він уважає за щирі українські вирази.

Вже не кажучи про такі русизми, як партнагрузка (6 ст.), на протязі (49 ст.), в разі згоди (68 ст.) живе по загсу (8 ст.), паном Байраком заложений (46 ст.), все задито (23 ст.) то-що — а правильно вживати ці вирази мусить знати кожен українізований службовець, — Г. Коцюба вживає низку звичайнісіньких російських слів: башмаки (8 ст.), нехристи (69 ст.), п'ятки (77 ст.), недоїмка, (43 ст.), підворотня (83 ст.), груз (94 ст.), синишка (59 ст.), слюнки (62 ст.), муть (64 ст.), каблуки (65 ст.), лоскутки (69 ст.), фартук (83 ст.), гуськом (15 ст.), вдаль (83 ст.), кладовка (63 ст.), спереди (127 ст.) то-що.

Ціла низка російських дієслів зукраїнізованих: стіснялася (30 ст.), спішити (45 ст.), вказує (85 ст.), грубіянить (59 ст.), опустився (71 ст.), нарядилася (91 ст.), не здобрувати (59 ст.), здвинути (87 ст.), рішила (52 ст.), не примінишся (63 ст.), узнай (67 ст.)... Звичайно, це ж не всі ще.

Де-які з них мають в укр. мові зовсім інше значіння, ніж у російській.

Напр. піднімається значить „підіймає на собі одержу“, Автор пише: „східцями піднімається“ (9 ст.).

По плестися може хміль. Автор пише: „поплівся чоловік“ (65 ст.).

Гадати — думати про щось. Автор пише: „по гудках гадають“ (65 ст.) (себ-то ворожать).

Покосити можна сіно. Автор пише: „літери покосилися“ (66 ст.). Такого й слова нема в нас.

Російське „заезжий двор“ українізує на „заїздний двір (21 ст.), як є в нас „заїзд“.

Нарешті, вживає автор рос. прикметників „не к добру“ (66 ст.), „люстри у стін“ (23 ст.) то-що.

Якось сумно стає, що така гарна зовні, так ефектно видана книжка, має таку покручену й неохайну мову.

Ціна цієї книжки зависока.

Д. Гуменна

Іван Франко. Твори. За ред. С. Пилипенко. Том IX. Оповідання. „Книгоспілка“ і „Рух“ 1927 — Харків.

Цей том обіймає собою одинадцять оповідань Франкових, що (як зазначає в „Увагах“ упорядчик Ів. Лизанівський на ст. 249) друкувалися у різних журналах, але не увійшли до жодної збірки оповідань Франка. Не становлячи собою чогось з'особна нового, ця перша збірка своєрідних, безперечно, цікавих оповідань прислужується нам у той спосіб, як декілька сміливих мазків яскравих фарб на цілком викінченій картині художника, допомагають уліпити цілу її суть — так й оповідання ці, маючи кожне на собі ту печать,

вічно неспокійного, бунтівливого духа Франкового, доповнюють певними фарбами великий портрет-образ, великого Франка.

Перше оповідання „Опозиція“ — є, власне, сатирою на частину тодішньої галицької інтелігенції, що настрашена репресіями з боку австрійського державного уряду, відмовилося від боротьби за права народні й за „посади“ та „аванси“, пішла на згоду з польською шляхтою — власне на службу до неї. Написана ще року 1891, казочка ця, показуючи нам боротьбу політичних партій тодішньої галицької України (до речі — згода ця, або т. з. „Нова Ера“ була розбита радикальною партією) не втрачає своєї слушності й показовості і на сьогодні, бо й зараз ми бачимо в буржуазних країнах зразки таких „Нових Ер“, або, по нашому, соціал-угодовських партій, що формально стоять в опозиції до своїх урядів й за „посади“ й „аванси“ продають „гуртом і в роздріб“ своє „революційне“ сумління.

В оповідання „Дувакси“ маємо картину того безправ'я ув'язнених, що панувало у тюрмах й було скріплено „гуманними“ австрійськими законами про карне поступування. Згаданий в оповіданні в'язень Семко Туман, десять років просидів у в'язниці й як каже він: „десять літ слідство зо мною провадять, а нічого вислідити не можуть і вини мені доказати не можуть: я осліп у слідстві і чую що в слідстві помру, а вини мені не докажуть“... (ст. 27).

Сбраз старого Тумана, велетня з довгим, як молоко білим, волоссям, з такою ж бородою аж до грудей, з білими кров'ю підплившими сіпими очима, як контраст в порівнянні з двома молодими „злочинцями“, „дуваксами“ — Влодком і Гнатком Калиновичами, ув'язнених за те, що „ходили красти картоплі“ — яскраво повстає перед очима читача. Настрашені розповідями ключника, про жорстокість Туманову, який, „п'ять людей одної ночі зарізав і що він як б'є то не бачить“ — хлопці з тремтінням вступають до камери, але замість очікуваних страхів страшний дід Семко зустрічає їх теплим, ласкавим словом. Спонукані на крадіжки голодом, але все ж ще чисті дитячі душі юних „злочинців“ так зворушує журна пісня Семкова про свою долю, що діти плачуть притулившись одне до одного. З цього моменту оповідання прибирає високохудожнього напруження, навіть саме слово „брєнить“, як то кажуть, „дзвонить“ під пером у художника, ніби отой: „звук з невиданих діамантових крилець: нь-нь-нь, нь-нь-нь!“ (ст. 32).

Центральне місце в бірці посідає найбільше й одно з найкращих оповідань „Як Юра Шикманюк брів Черемош“. Гуцул Юра Шикманюк судився з корчмарем Мошком Галапасом за ґрунт і хату — й справу програв. Підхабарений суд відсудив Юринє крєвне добро його лютому ворогові Мошкові. Цей самий Мошко Галапас, перед цим узяв був Юру за „свого“, „годованця“ до смерті, щоб у спадщину дістати Юрин ґрунт. Але чекати смерті ще міцного гуцула, сподіватись не скоро можна було і Мошко став поводити трутї свого „годованця“, заправленою отруєм горілкою. Юра

довідався про це й став з Мошком до суду, але справу програв. В душі старого гуцула спалахує бажання помсти; ніччю, потаємці, бреде Юра по-над Черемошем. з наміром убити Мошка. І тут сумління Юрове починає змагатися по між двома ділемами — голос скривдженого владно кличе його до помсти, другий голос — застерігає від убивства. У Франка ця боротьбу змальовано в образі двох духів — білого — духа добра, й чорного — демона пільми. Невідступно прямуючи за Юрою ці два велетні ведуть один з одним, так би мовити, гарячу й уперту "дискусію", звичайно кожний з своїх позицій. Цікаве те, що образ "чорного" демона подано у Франка як позитивний — з уст його чуємо філософські обгрунтовані матеріалістичні монолози; убивство Мошка у нього виправдується — бо ж Мошко шкідливий для усієї громади павук-визискувач. Полеміці по між чорним і білим духом, відведено увесь II розділ. І ось коли полеміка доходить до найвищої точки напруження, "чорний" розмірковує, що Мошкова смерть, буде подвійною втратою для нього: — "Що мені з його душі? Він цінний для мене не як індивід, а як чинник розкладу і зіпсуття на ціле село, на все окоło: умираючи тепер він (Мошко) не буде могти робити свого ремесла; коли він згасне зараз, то й міра зіпсуття та зла, причинена ним всьому околу, буде менша" ... (ст. 122).

І "чорний", що за хвилину ще штовхав Юру на вбивство, тепер розмірковуючи, що він погано обчислив свої користи, рішає одвернути Юру від цього вбивства. Він досягає цього в той спосіб, що підсилає Юрі, саме тоді коли той бреде Черемош, велику поранену рибу-головатицю. Юра радіє цій несподіваній удачі, бо ж риба варт десятку гульденів — він забуває про помсту й покинувши в Черемоші свою сокиру несе продавати Мошкові спійману рибу. Тим часом Мошко сидить у своїй корчмі над розкритою біблією й журиться. Справа у тому, що вмер і другий його "годованець" — Пилипюк і родина його стала нарікати що Мошко отруїв "деда". До того ж у нього заночував, проїждом пан ад'ютант, суддя — Мошко тремтить від страху, чи не прийшов той бува робити слідства в справі Пилипюка. Ситуація ускладнюється ще тим, що "пан сендзя" наказує Мошкові упіймати для нього на ранок рибу-головатицю. До того ж іще Мошко ніяк не може забути розгніваний погляд Юрів, як той відходив від суду і трясеться від страху чекаючи од старого гуцула помсти.

І ось, саме в цю мить, коли Мошко сидів над біблією, опанований цими гіркими думками, двері корчми одчинилися й на них з'явився мокрий, розхристаний Юра Шикманюк. Страшну хвилю пережив Мошко, чекаючи смерті (ст. 146 — 147), але старий гуцул, замість цього, положив перед на смерть переляканим корчмарем спійману рибу. Ускладнена ситуація розв'язується в той спосіб, що Мошко, дарує Юрі його записи, повертає назад ґрунти і хату. Оповідання закінчується діалогом духів "чорного" з "білим", але характерно те, що хоча в кінці "перемогає" "білий" дух, сим-

патії залишаються на боці "чорного" — це до певної міри надає оповіданню деякої символіки. Можна думати що під символом "білого" виведено, бога, церкву, ці одвічні атрибути "добра". Під виглядом "чорного" — бунт проти отакого "добра". Перемогає "білий" "добро" — які ж наслідки від цього? Урятовано, "душу" Мошкову, а сам же він, залишившись, буде ще більшим "чинником зіпсуття й розкладу на ціле окоło" — от вам і наслідки! От і перемога "добра"! Атеїстичні тенденції, що хотів порушити їх автор, кажуть самі за себе. Оповідання це написане просто без жодних стилістичних витівок, але читається воно з напруженням інтелектуальним інтересом, і його треба залічити до кращих оповідань Франкових.

До цієї ж категорії слід віднести також і оповідання "Панщизняний хліб" — етюд "Неначе сон" — та недокінчене оповідання "Злісний Сидір".

Іншого гатунку оповідання "Чиста раса". Воно зроблене, так би мовити, з установкою на авантюристів. Не кажучи вже про саму легкість сюжету, можна погодитися, що з боку формального воно недосить вдале.

Мініатюра "Хмельницький і ворожити" очевидно вдумана Франком на ґрунті народної легенди про Хмельницького, що й справді зумів "одірвати голову" гадюці — своєму ворогові польській шляхті, та не зборов її остаточно й сам загинув у цій боротьбі.

Одрізняються від загального тону збірки оповідання "Терен у нозі" й "Син Остапа". Перше — своїм сюжетом, друге — технічним виконанням. За сюжет до оповідання "Терен у нозі" Франко взяв сповідь гуцула Миколи Кучеранюка якому за життя його увесь час вважався хлопець-топлярник і не давав спокою. Микола розповідає перед смертю цю історію своїм сусідам. Один з сусід, Юра, розповідає історію про "Терен у нозі" і т. і. Як одного разу загнана тернина урятовала його від смерті. Оповідання закінчується євангельськими цитатами, про те що то був Микола, "знак божий" і т. і. Загалом же оповідання нуднате, не характерне для Франка, і хоча упорядчик Ів. Лизанівський і зазначає в "Увагах" що з приводу оповідання цього написаного року 1902, редакція німецького журналу "Zat" зверталася з листом до Франка, про скорочення його — все ж таки можна думати що Франко цього не зробив і написане воно наспіх, як то кажуть, "про шматок хліба".

Інакше враження справляє мініатюра "Син Остапа". Хоча упорядчик і тут зазначає в "Увагах" (ст. 250), що на цьому творі позначилися сліди хвороби Франка, одначе слід відмітити ту напруженість дії, живий і цікавий діалог по між двома персонажами — власне автором й "сином Остапа", що прийшов по якісь "скарби". — Оповідання написано бездоганно — з цікавістю чекаєш розв'язки — майстерний кінець розв'язує ситуацію зовсім не очікуваний спосіб: "я закричав страшенно і — прокинувся. Голова справді боліла, але я даремно шукав крові, що пливла б від дійсного прострілу. Значить, то був тільки сон". (ст. 192).

Франко увійшов до історії української літератури, як визнаний „співець боротьби й праці“. (Це зазначає у своїй блискучій, але специфічній праці акад. С. Єфремов — дивись його книжку „Іван Франко“ — критико-біографічний нарис. „Слово“ — 1926, ст. 103).

І справді Франко ні на хвилину не перестає бути ним у своїй творчості. Уся багатогранна творчість Франкова це як найкраще стверджує. Варто взяти перший ліпший твір даної збірки, і ми знаходимо на найрізноманітнішому тлі певні соціальні мотиви. Візьмемо оповідання „Пандизняний хліб“, „Злісний Сидір“, „Дуваки“ — і скрізь ми знайдемо відгомін тієї боротьби, протест супроти неправди панської, але з найбільшою щирістю виявляється цей протест в такому, я б сказав, автобіографічному творі, яким є „Із записок недужого“. Кажу „автобіографічному“ бо ж зворушливий життєпис Франків дає усі підстави думати, що ця історія й насправді могла з Франком статися. (Див. „Іван Франко“ Кр. біогр. нарис С. Єфремова). Зрештою для нас не важно, чи дійсні факти, а чи

творча видумка, надихнули Франка на цей сюжет, але він нас зворушує своєю щирістю, невідомістю, буйним гнівом супроти ворогів своїх — панів; що призвели його до стану недужого в тюремнім шпиталю, розлучили з „нею“ його мрією-Олінькою. І тут же автор погрожує своїм ворогам: „Але чекайте ви? Я вам відплачуся! Я вас в натуральній величині опишу в своїй повісті. Я на вас поверну своє оружжя, гостріше й страшніше, ніж ваші підлі інтриги“. (ст. 234).

Він слідує з вікна за чиймись пишними похоронами на вулиці, й незабаром дістає звістку що це „вона“ — Оля — умерла. Що це її хоронили. Глибоким трагізмом й ще глибшим гнівом віє од тридцяти кінцевих рядків „Записок недужого“.

Додані наприкінці „Причинки до автобіографії“ подають цікавий матеріал для дослідження. Взагалі треба сказати, що вся багатогранна творчість й життя Франкове ще не мають справжнього монумента в критичній літературі і, як видно, ще чекають на свого дослідника.

О. Шиманський

КНИЖКИ ТА ЖУРНАЛИ НАДІСЛАНІ ДО РЕДАКЦІЇ

Журнали:

- „Наше слово“ №№ 1, 2, 3. Полтава. 1928 р.
- „Червоний шлях“ №№ 1, 2, 3. Харків, ДВУ. 1928 р.
- „Гарт“ № 1 і 2. Харків, ДВУ. 1928 р.
- „Нова генерація“ №№ 1, 2, 3, 4. Харків, ДВУ. 1928 р.
- „Молодняк“ №№ 1, 2, 3. Харків, в-во „Рад. Село“. 1928 р.
- „Заря“ №№ 1, 2, 3. Дніпропетровськ. 1928 р.
- „Літературна газета“. Київ, ДВУ.
- „Критика“ № 1, 2. ДВУ. Харків. 1928 р.

Видання ДВУ:

- О. Вишня. „Усмішки“. Т. т. 1, 2, 3. Харків. 1928 р.
- В. Гжицький. „Муца“. Повість. Харків. 1928 р.
- І. Дніпровський. „Заради неї“. Оповідання. Харків. 1928 р.
- Г. Домеля. „Самозваний принц“. Харків. 1928 р.
- Ю. Будяк. „Зозуля-Регедзуля“. Дитяче. Харків. 1928 р.
- Ю. Будяк. „Моє телятко“. Дитяче. Харків. 1928 р.
- Ю. Будяк. „Мак та жито“. Дитяче. Харків. 1928 р.
- О. Донченко. „Сурми“. Оповідання. Харків. 1928 р.
- С. Левітина. „Товариші“. Оповідання. Харків. 1928 р.

Видання Книгоспілки:

- М. Йогансен. „Як будується оповідання“. Харків. 1928 р.
- О. Вишня. „Вибрані твори“. Харків. 1928 р.
- Г. Мопасан. „Твори“. Т. II. Харків. 1928 р.
- Гордієнко. „Автомат“. Оповідання. Харків. 1928 р.

ХРОНІКА

В ЦК Плугу

5-й з'їзд Плугу. На останніх засіданнях ухвалено 5-й з'їзд Плугу скликати на 19 травня цього року. З'їзд відбудеться в будинкові літератури ім. В. Блакитного і триватиме 3 дні. На з'їзд поставлено такі питання:

1. Підсумки літературної дискусії — т. Пилипенко С.

2. Питання стилю в літературі і стиль сучасної української літератури — пр. О. Білецький.

3. Плужанська проза останніх років — т. А. Панів.

4. Плужанська поезія — т. Ю. Савченко.

5. Драматична творчість плужан — т. Д. Грудина.

6. Мова плужан — пр. М. Сулима.

7. Поточні справи: затвердження художньої платформи, перевибори, перереєстрація, доповідь редакції журналу „Плуг“, екскурсії і т. д.

До з'їзду кожен член Плугу має подати листовно звіт про свою письменницьку роботу й докладну бібліографію. Після з'їзду буде влаштовано екскурсію з'їздом до Дніпрельстану по такому маршруту: Харків, Київ, Канів, Шевченкова могила, Дніпропетровське — Дніпрельстан (дубами через порogi), Запоріжжя.

Нові члени Плугу. До ЦК поступило декілька заяв про прийом у члени Плуга. Їх розглянуто і прийнято тов. Загорушка Пилипа. Решту заяв одкладено, поки товариші більше себе виявлять, як письменники.

Альманах Плуг № 4. 15 квітня спілка Плуг здає в друк Державному видавництву свій альманах (четвертий по черзі). Альманах має розмір на 15 аркушів, вийде наприкінці травня або початку червня. Його, між іншим, буде дано платним (пільговим) додатком річним передплатникам журналу „Плуг“.

Плужани на селі

Мороз лютий... Ми збираємось на Харківському вокзалі. Та, як завше з нами буває, або спізнимось, або зберемося занадто

вже рано. Так і тут дві з половиною години чекаємо. Нарешті їдемо і через півгодини — вже на станції Мерчику. Відтіль на підводи й до села Старий Мерчик. Кілометрів зо три. Дядьки, як дядьки — зараз розпитувати:

— Ви шефи, мабуть?..

— Та вроді цього, — відповідаємо.

— Чи може письменники?.. У нас уже три дні як загадано, що вони приїдуть.

Це нас підбадьорює. По правді ми їхали й тривожились:

— А чи зберуться ж люди? Умовлялися по телефону з Люботинською райнаросвітою. А Люботин не Мерчик.

Підкотили дядьки нас до великого будинку:

— Сельбуд!

В вікнах огні — отже, щось є. Заходимо, а там народу й не протиснешся. Двоє дверей на боки: одні до залі й видко: на сцені хтось промовляє. (Свято Червоної армії). А другі — нам туди сказали йти. Там читальня і в ній повнісінько людей. Слухають гучномовця й гриміруються на п'єсу „Боротьба“. Показали нам зава, що стояв за бар'єром. Ми до нього:

— Так і так, мовляв. Ми той...

— А, той?.. Розуміємо. Дуже й дуже раді, роздягайтеся...

На жаль мусимо зазначити, що „функція“ зава на цьому й закінчилася. Надалі нашими проводирями по селі були: комсомолец один та дядько, в якого ночували.

Програм вечора був такий: 1) Офіційна частина. 2) Вистава. 3) Наш виступ. На наше здивоване запитання:

— Коли ж нам виступати?.. Всі розбіжаться. Пізно ж... — артисти хором відповіли:

— Не пізно... А ми п'єсу — раз, раз і готово!

І дійсно швидко — п'єсу на три дії відкалатали за одну годину. Нас, звичайно, посадили в першому ряді, як гостей. Сидимо, розглядаємо публіку, а вона нас.

Чуємо тихеньке:

— Ото дивися помішник Остапа Вишні... (Це на мене, чи на артиста „Березіла“ тов. Козачківського, що з нами їздив). А то Антоша Ко.

Знає село гумористів.

Хто ж публіка?

Пильно розглядаю, хоч і поночуюто в залі Бачу — Антоша Ко завів уже розмову з жінками. Обідали його, як діти. А між ними й баби, що їм уже за півсотні стукнуло. І не одна, не дві, а цілий розсадник. Як по правді, то ми села сучасного не знаємо. Ми від нього відірвалися, відійшли. Ми про нього знаємо з газет та дописів — живого ж села, села на одинадцятому році революції ми не уявляли. Принаймні, я знаю його по 22 році. Коли селянина було як заманиш на збори, чи виставу, це було величезним досягненням. А тепер — дивимось по залі й очам не віримо: більша половина — літні селяни й жінки. Сьогодні їхній вечір — завтра ж для молоді. Сидять, слухають, хоч і пізно вже.

Вистава закінчилася.

Зав вишов перед завісою й голосно вигукнув:

— Товариші увага!.. Зараз виступлять перед вами Харківські українські письменники.

Бура оплесків, і ми вилазимо на сцену. Антоша Ко коротенько інформує селян про мету нашого приїзду й починаємо. Ще раз згадаю зава: забіг, шукали не знайшли і прийшлося конферувати Козачківському. Може це й краще — успіх нашого виступу подекуди залежав і від нього. Не говорю вже про його виступи вкінці з гуморесками Остапа Вишні, що зробили справжній фурор. Особливо подобалася жінкам народня гумореска — „Молитва баби Параски“.

Авдиторія сприймала виступи дуже тепло. На прозових речах трохи нудилися. В розмовах на другий день з селянами виявилось, що ми погано й тихо читали, „Як псалтир“ — говорив один дядько. І це правда: ми не вміємо читати на великих зборах. Треба над цим подумати. Ще треба враховувати культурний рівень слухачів і відповідно до цього підбирати й „репертуар“. Оповідання щоб були простенькі, невеличкі розміром і сюжетні.

А виїзди такі корисні — і для селян і для нас самих.

Село на другий день показало свій новий „актив“.

Були збори молоді. Ми бачили, як голоували „громадяни“, що виросли вже за революцію, ми чули добре прочитані твори (куди краще, ніж ми сами читали) наших письменників, ми почули в дітей добірну українську мову (знов, багато крашу за нашу) — ми побачили й відчули, що росте новий читач — читач серйозний і вибагливий. Нам стало ще більше соромно, що ми — селянські письменники — так мало знаємо сучасне село.

Ці виїзди на село спілка „Плуг“ намітила робити регулярно, в різні кутки України. Робляться заходи, щоб дехто з плужан міг поїхати на село на довший час, намічається план використання літа для кращого вивчення села.

Літературний диспут в будинку літератури ім. В. Блакитного

Правління харківського Будинку Літератури влаштувало 18—21 лютого великий диспут на тему. „Наша літературна дійсність“. Диспут притяг велику увагу письменників, журналістів м. Харкова, вчителів та студентства. Для ширшого обговорення питань Будинок Літератури закликав письменників і критиків з інших міст України (Київ, Полтава, Одеса, Суми, Дніпропетровське).

Літературні суперечки й дискусії, що ніби на оснін минулого року були притихли, з наступом зимового сезону вибухнули з новою силою. За цей час відбулося деяке перешикування літературних сил, почав виходити новий журнал Михайла Семенка „Нова генерація“, що захопився критикою всіх і всього, народився давно жданий журнал „Критика“, закрився журнал Вільної Академії Пролетарської Літератури „Валпід“, сама організація перестала існувати, ліквідувавши себе. Всі ці події внесли оживлення й певну гостроту в наше літературне життя, і потреба широкого диспуту всіма відчувалася.

Участь в диспуті тов. М. О. Скрипника — Наркома Освіти — як основного доповідача, надавала ще більшого інтересу й ваги диспуту.

На початку своєї доповіді т. Скрипник зауважив, що ми мало живемо суспільним життям, кожен з письменників живе для себе і сам намічає свої шляхи та завдання. Особливо ця картина характерна для письменників попередніх часів. Жовтнева Революція сколихнула основи старого індивідуалізму, а серед письменників ще й досі в силі стара розпорошеність, старі спроби групового об'єднання. Це й не дивно. Мистецтво найбільш далеке від терену громадянської війни. Тут найміцніше тримаються лишки старих класових традицій та звичок.

„Я не думаю — каже тов. Скрипник, — оцінювати ті шляхи, якими йшли письменники до нині, а хочу саме виявити сучасні позиції нашої літератури. Найхарактерніша риса нашої літератури — та, що до письменства прийшли нові елементи, нові лави, які хочуть відбити життя по новому в своїх мистецьких творах. Що правда, у нас ще єсть представники старішої письменницької генерації, саме передвоєнної доби, вони ще боронять старі традиції, але їх мало і вплив їхній надто слабкий. Основна ж маса нашої письменницької сили — це молодь, нова генерація в літературі.“

Друга характерна риса більшої частини наших письменників та, що всі вони стоять на радянській платформі і хочуть бути радянськими письменниками.“

Далі тов. Скрипник зупиняється на постановках ЦК ВКП(б) що до літератури, говорить про вільне змагання всіх радянських груп літературних.

За його думкою, наші письменники ще себе не визначили, бо ще не поділилися на різні групи за ознакою стилю, за ознаками художньо-формальними. Письменники наші

В. М - ко

розподілили себе по різних літературно - громадських спілках, що утворювало часто такі картини, як це бачили в колишньому „Вапліте“. Там були під одним дахом представники 3-х різних стилів, що один одного протиставляли, або й ворогували. Наші письменники об'єднані не в письменницькі, художні групи, а в літературно - політичні організації, як це було в Росії в 1905 році.

З цього тов. Скрипник робить такі висновки: 1) Наша література ще не вийшла з фази примітивізму, напівпровінційального існування. У нас і досі такий погляд, що всі письменники наші — представники пролетаріату. 2) Ми вже переросли своїми художніми досягненнями наші організаційні форми. 3) Час вже наші літературні організації похоронити і створити нові, збудовані за іншими принципами — за ознаками художньо - формальними та стилю.

— „Я не прихильник українського „ЛЕФу“ — нашої „Нової Генерації“, — каже тов. Скрипник, — але для мене факт існування такої групи має більше значіння, аніж інші теперішні наші літературно - громадські організації. Так само і що до групи „Авангард“, яка теж об'єднує творців за ознаками формальними.

Літературна диференціація у нас ще в примітивному виді. Мало поважають себе наші письменники, мало себе цінять, вони зневажають себе, бо й досі живуть під одним дахом якоїсь літературної спілки, маючи серед себе різні течії й школи. Більше червоної крові бажано нашим письменникам, щоб відстоювати свої формальні засади й погляди! Хай живуть письменники, об'єднані за художньо - літературними ознаками!

Селянське життя й побут, побут робітничий, революційна боротьба, психологічний аналіз — все це повинно мати свій вияв у нашої літературі.

Українська література сучасна на багато відстала від Росії.

Там всі ці питання вже давно були обговорені й почасти вирішені. А ми тепер ще повторюємо старе напостівство, пролеткультизм, засуджений В. І. Леніним вже давно. Хвороби спрощенства, комчанства, побутовізму у нас ще в силі і доводиться і зараз ще говорити про їхню шкідливість та про потребу з цими хворобами як найупертіше боротися. Ми мусимо вороже ставитися до тих, хто хоче навмисне обмежити коло уваги письменника, замикаючи його в одну яку організацію того типу, що зараз на Україні існують. Ми вороги тих, що, виходячи з неосвідомлених ними буржуазних лозунгів, з гордим виглядом кажуть про просвітянство, побутовізм і т. п.

Матеріалом нашої літератури повинен бути весь обсяг нашого суспільного життя, ціле життя, в тому числі життя селянина, життя робітника, їхній побут. Треба, щоб твір нашого письменника йшов разом з усіма проявами нашого життя, відбивав би цей похід трудящого люду.

Ми поцінюємо художній твір з того боку, що він дає, яка цього твору мета, що він

дає для того, щоб творчі маси країни придбали собі більше сили для творення нового світу і нових соціальних співвідносин. Письменник хай дає нове, цінне, варте того, щоб воно надало нових сил пролетаріату в його творчій роботі! — цими словами закінчив тов. Скрипник свою, як він сам назвав — вступну доповідь.

Першим словом по доповіді взяв від імені ВУСППу тов. Коряк. Він вказав, що українська література має, так би мовити, дві літератури: радянську і ворожу собі — за Збручем, на чолі з Малюнками й Донцовими. Ще не час говорити про літературу по за літературно - громадськими організаціями. Ще в літературі, як і в житті нашому, йде запекла боротьба ідеологічна. У нас саме повстало питання монізму, з'єднання сил для відшукання якихось нових форм спільної праці і спільної боротьби з нашими класовими ворогами. Ми не можемо відділяти форми, стилю від громадської ролі письменника.

Чи можна нам ділитися на групи й течії? Може можна, а може й ні. Можна, бо вже час давати художній доробок. Кожна літературна організація повинна художньо виправдати своє існування. ВУСПП повинен дбати в літературі про спокій в тому розумінні, що не треба заніматися боксом, а літературною працею. У нас зараз великі, епохальні завдання, бо українське художнє слово виходить на самостійну дорогу, воно повинно наздогнати Європу. Наша проблема — завоювати собі масового читача. Треба щоб наша література була популярна, була корисна для трудящих.

Конкуренція в літературі, змагання різних груп — річ вельми корисна й доцільна. Ця конкуренція цілком можлива і при існуванні сучасних наших літературних організацій, при даній нашої формі літжиття. Сучасний письменник радянський повинен на перше місце ставити свою громадську функцію, свій зв'язок з масами, а потім вже все інше. Громадська орієнтація єсть в той же час орієнтація і на певний реалістичний стиль. Треба не забувати, що не кожен письменник хоче виявити себе саме, як письменник пролетарський, як ото ми бачили в колишньому Вапліте та його філії — Київському МАРСі.

Справа з поділом письменників на течії й групи за формально - художніми ознаками не є актуальним нашим завданням. Натомість на перший план виступає справа організованої дальшої боротьби на ідеологічному фронті. Найкращою формою для посилення такої боротьби ми вважаємо утворення федерації радянських письменників, до якої ми йдемо, гасло якої виголосив ВУСПП на своєму недавньому пленумі.

Промова М. Семенка від імені „Нової Генерації“ не дала ясного уявлення основних позицій цієї групи, це видно помічав і сам промовець, що весь час посилав своїх слухачів до 5 чисел свого журналу „Нова генерація“.

Зате М. Семенко нападав на відсутність у нас критики, вказував, що ми багаті на бібліографів, рецензентів, які здебільшого

зводять в такий спосіб свої особисті рахунки, що у нас в кожній літературній організації єсть по кілька напрямків, не тільки це було в Вапліте, а єсть і у ВУСПП'ї. Отож треба як-найшвидше розколоти ВУСПП на одні групи й напрямки і що швидше це зробимо - то буде краще.

Від „Плуга“ слово забрав тов. Пилипенко. Він закинув тов. Скрипнику, що у нас єсть ще пролеткультизм, правда, в формах трохи змінених, але по суті це те саме, що було й раніш в Росії. „Плуг“ прагне до утворення літературно-мистецьких шкіл, такою школою він і себе вважає, як школою реалізму. В реалізмі „Плуг“ шукає нових форм, співзвучних нашій добі. Розмежування на різні формально-мистецькі течії допустиме в середині самих теперішніх літературних організацій. Йти ж до ліквідації літературних організацій ще завчасно, бо у нас ще не закінчився процес збирання молодих літературних сил, особливо це помітно у ВУСПП'ї. Тому й існування спілок письменницьких ще доцільне. У нас гасло — боротьба за те, щоб пролетаріят оволодів культурою і в цьому ми допомагаємо ВУСПП'у. „Плуг“ об'єднує виходців з села, людей, що ще не порвали зв'язків з селом, а тому плужани творять переважно для села, хоча „Плуг“ абсолютно не зв'язує рук своїм членам і дає можливість кожному писати для іншого читача й на теми не суто-селянські. Наша література ще остільки молода, що говорити про поділ на течії й формальні групи ще завчасно. Наші письменники ще лише пробують свої сили, особливо це помітно в прозі, де лише протягом останніх років з'явилися спроби на повісті та романи.

Дає т. Пилипенко зупиняється на наших журналах групових і доводить цифрами, що вони і досі не знайшли свого читача. Прикладом, журналу „Гарт“ не передплачував минулого року а ні жоден з робітничих клубів, журналу „Красное Слово“ йшло лише 39 прим. в робклуби, так само виявилось, що журнал „Плужанин“ ішов головним чином до міста, а не в села.

Реконструкція нашої літератури, яку пропонує тов. Скрипник, річ доцільна, але не раптова і можлива лише в плановому, повільному порядкові. У нас повинні бути вільні змагання між літературними групами, але тільки між тими групами, що є радянські і все ж таки за допомогою компартії, бо наша література ще молода, ще не має в собі досить сил на цілком самостійний творчий шлях.

На другий день диспуту 19/II виступили з великими промовами тт. Сенченко (Вапліте), Б. Коваленко (Київ. Молодняк), Слісаренко, Йогансен (Вапліте), Ів. Микитенко (ВУСПП), Гіндін (від евр. секції ВУСПП), Фурер (ред. „Рад. Село“). Частина промовців, зокрема члени колишнього Вапліте, відстоювали свої позиції, основа яких полягала в такому: час уже письменникові вільно вибирати тему і подавати її без яких би не було тенденцій, пильнуючи життєвої правди. О. Слісаренко зупинився на безграмотності сучасних моло-

дих письменників, цитував уривки з оповідання т. Радченка в журналі „Молодняк“ № 5 і заперечував термінологію т. Коряка, який назвав найтипівшим для нашої доби з усіх стилей — стиль — пролетарського романтизму. Тов. Йогансен вказував на факти комчанства у ВУСПП'ї і доводив конечну потребу сучасним письменникам більше уваги віддавати своїй кваліфікації. Всі ці три виступи кола ваплітовців були повні нападок на ВУСПП і „Молодняк“ і в той же час захисту позицій Вапліте.

З запереченням нападів ваплітовців виступили т.т. Коваленко, Кулик, Микитенко та Гіндін. Вони вказували на безграмотність і в творах ваплітовців, на їхнє лічванство, наводили приклади безглуздої критики ваплітовцями творів пролетарських письменників.

Загалом треба відзначити, що кол. ваплітовці погоджувалися з думкою т. Скрипника про об'єднання письменників за мистецькими стилями і доводили безпідставність існування літературних організацій в тому виді, як зараз. А представники ВУСПП'у і „Молодняка“ якраз навпаки — рішуче виступили проти цього гасла. В той же час представники „ВУСПП" і „Молодняка“ погоджувалися з тим, що в їхніх організаціях єсть хиби, що вони самі прагнуть до виправлення них, але без такої „голобельної“ критики, як це робить Вапліте.

Слід виділити виступ Валеріяна Поліщука, що промовляв від імені своєї групи „Авангард“. Він зробив огляд сучасного літературного становища на Україні і дав гостру критику теперішніх літературних організацій. Тут досталося всім і ВУСПП'у і „Молодняку“, і „Новій Генерации“ і „Плугу“. В. Поліщук скаржився на те, що його група „Авангард“ ніде не знаходила співчуття, а лише зі всіх боків на неї сипалися утиски та перешкоди. Зокрема зупинився він на проблемі шукання читача та про слабу популяризацію в масових журналах наших сучасних письменників. Далеко менше враження справив кінець промови Поліщука, де він намагався розповісти аудиторії про завдання своєї групи та про конструктивний динамізм.

Засідання 19 лютого закінчилось промовою тов. Фурера; він доводив потребу об'єднання письменників за художнім принципом, при умові, що ці письменники більш-менш одної ідеології. „Чи можна тепер ставити питання, що ми будемо письменника визначати в залежності від того, яку платформу він підписав та до якої організації належить? Ні! Ми визначаємо письменника по його творах, а твір може як найкраще свідчити про політичну фізіономію його творця. Отже реорганізація об'єднання наших письменників за мистецькими ознаками ані трохи не відіб'ється на розвитку пролетарської літератури, а навпаки, спричиниться до її буйного розвитку, що проходитиме в атмосфері суперництва різних мистецьких течій і напрямів, які мають в основі мету — служити пролетаріату“. Платформи наших літературних організацій майже однакові. У всіх там написано, що ці організації працюють на користь українського

пролетаріату, але це зовсім не значить, що всі письменники — однакові в своїх політичних і ідеологічних переконаннях. У нас бракує серйозної об'єктивної марксистської критики, бо досі наша критика лише хвалила твори членів своєї групи і лаяла чужих. Пора також подумати й про читача. Ми маємо різні категорії читачів, і для них потрібні різні художні твори, різні своєю тематикою й своїм стилем. З цього боку установка спілки Плут вірна й відповідає своєму призначенню.

Висунуті доповідачем тов. Скрипником питання та особливо виступи представників основних літературних організацій викликали гарячі дебати. Говорили т.т. Десняк (від журналу „Критика“), Якубський — професор Київського ІНО, Річицький, Досвітній, Божко, Майський, Шмигельський, Ліфшиць, Момот, Полторацький, Гадзінський, Ключа, Юринець, Кузьмич, Панів, Остап Вишня, Бажан; основна думка майже всіх промов полягала в необхідності організувати марксистську критику, відсутність якої гальмує нормальний розвиток нашої літератури.

Четвертий і останній день диспуту 21 лютого пройшов також при великій увазі з боку аудиторії. Ввесь час на диспуті присутній т. Скрипник; у неділю, коли виступи промовців набули особливої різкості та запалу, був генеральний секретар ЦККП(б)У т. Каганович. Крім того майже весь час на диспуті був секретар ЦККП(б)У т. П. Любченко.

Тов. Хвиля — завідагель відділу друку ЦК КП(б)У в своїй промові зауважив, що навколо нашої радянської літератури мобілізує свої сили не лише радянська громадськість, а й ворожі нам сили — „Чи можна розвиток нашої літератури пустити по лінії формально-мистецьких шкіл? — Абсолютно ні, бо не можна ж в одній літературній організації не замітити наявності письменників з різними стилями.

В умовах гострої класової боротьби, яку ми бачимо і в літературі, ніяк не можна принцип формальний, справу форми й стилю, зробити приматом над соціально-політичною суттю твору“.

З великою промовою виступив т. П. Любченко. Він зупинився на постанові ВКП в справі літератури і вказав, що цю постанову мало хто цілком виконує. „Не можна оперувати письменницьким твором тільки як художнім твором, без його громадської ролі.

Класова боротьба далі йде і сучасний письменник від цієї боротьби відійти ніяк не може. У нас єсть суспільно різні групи: робітництво, селянство, міщанство, а тому література може бути з різними установками, з різними темами відповідними соціальній приналежності авторів. Коли б ми слухали тільки заяви та декларації наших письменників, можна було б уявити, що у нас одні марксистські письменники.

Треба цінувати художній твір по його соціальній насиченості, і художній вартості, і тільки сполучення цих двох принципів дасть нам можливість вірно підійти до оцінки твору. Тут були суперечки, якому стилю дати перевагу“. На думку П. Любченка все це

зайві розмови, до вжитку можливі всі стилі, але основне те, як, для чого, і в якій формі даний письменник цей стиль використав. В оцінці літературного твору конче треба зберегти пропорцію між усіма основними завданнями, які ми вимагаємо від художнього твору. Про це мусить пам'ятати наша критика, що повинна бути абсолютно безстороння до автора, незалежна від того, до якої літературної організації чи формально-мистецької течії він належить. Нам треба негайно посилити лави критиків-марксистів, забравши літературних знавців з усіх ділянок нашого творчого процесу, де вони ніяк працюють“.

На думку т. Любченка у нас дуже фетишівано ролі літературних організацій.

„Але це не значить, що літературні організації зайві, вони свою ролі виконують і мусять існувати. Так само мало звертається у нас уваги на попутників. А постанова ЦК ВКП якраз каже про те, що ми повинні створити такі умови, які б допомагали цим попутникам що раз більше ставати радянськими. Практика ж роботи ВУСПП'а і інших організацій доводить нам протилежну лінію.

Нам потрібно: 1) створити таку художню продукцію, що задовольняла б вимоги читачів різних суспільних груп. 2) подбати про оздоровлення нашого літературного життя шляхом доброї марксистської критики і 3) — при повній волі літературних змагань різних стилів, шкіл і організацій — дотримуватись як — найбільшої толерантності, як найбільше добросусідських взаємовідносин. „Давайте всі гуртом працювати, і мирно, спільно творити художні твори цінні і з погляду соціально-політичного і з погляду формально-мистецького. Пора перестати бавитися ярличками та квитками організацій, а дати художню продукцію високої вартості“.

Прикінцеве слово т. Скрипника розпочало було короткою увагою про те, що він не розраховував аудиторію, яка не все зрозуміла як слід з його доповіді. Основою всіх виступів в диспуті — була плутанина в тому, як цінувати літературний твір, з якого боку до його підходити і в чому суть та вартість художнього твору. „Звичайно, — каже т. Скрипник, — для кожного ясно, що в літературному житті має вияв і політична, класова боротьба. І хіба можна, зважаючи на це, в основу художнього твору класти лише формально-мистецькі завдання без завдань соціально-політичних. Ми не можемо одного другим замінити чи підмінювати, а рівно й відокремлювати. У нас критика має два хибних збочення: 1) підкреслює політичний бік твору, передовсім його соціологічну вартість, закриваючи очі на кончу потребу художнього оцінення. Ця хіба виникає з того, що класова боротьба у нас продовжується і їй віддається вся увага; 2) художній твір оцінюють передовсім з боку художнього, як це робили кол. ваплітовці і впадали знову в помилку.

В побудові своїх літературних сил ми насамперед повинні мати політично-громадську основу, А на ній, на цій основі, — хай розвивається і різні формально-мистецькі течії та напрями. Це проблема уже дальша —

набуття кваліфікації письменником. Про мистецькі форми, розподіл по них письменницьких сил, можна говорити лише тоді, коли є певна ідеологічна база.

Хто зводить літературу до політичної боротьби, той оскоплює літературу, той обмежує розмах творчих виявлень, той губить перспективу нашого літературного розвитку. Але той, хто ще й досі думає про принцип мистецтва для мистецтва, так само засуджений на загибель". Що до принципу об'єднання письменницьких сил, тов Скрипник вважає за доцільний такий порядок: об'єднання за соціальною ознакою, а потім вже за ознакою мистецькою.

Вкінці своєї промови т. Скрипник заупиняється на неприпустимо різних виступах промовців: підчас диспуту та взагалі на великій ворожнечі між літературними організаціями. Кожна організація літературна має серед своїх членів комуністів. Ці комуністи видно забули про постанову ВКП, яка говорила про обережне, товариське відношення до письменників. "Отже ви всі — каже т. Скрипник, звертаючись до аудиторії — допоможіть цим комуністам виконати директиви партії і всім разом подбати про творення умов мирної творчої праці".

Відносно справи з федерацією, яку порушували представники „ВУСПП“ у т. Скрипник указує, що федерація може бути як об'єднання не осіб, а організацій, а у нас таких немає. „Вапліте“ вже не існує, а „ВУСПП“ має в себе секції руську і єврейську та ще „Молодняк“. До організацій „Авангард“ і „Нова Генерація“ „ВУСПП“ ставиться вороже. Кого ж тоді буде федерувати „ВУСПП“ у цю федерацію? Тому тов. Скрипник вбачає в отакій пропозиції „ВУСПП“ хибну тенденцію стати на чолі всього об'єднання і поглинати всі інші організації. „Отже, до роботи т.т. письменники! — закінчує т. Скрипник свою промову під гучні оплески всіх учасників диспуту.

Диспут цей мав велике значіння. Він дав змогу кожній з літературних організацій і груп виявити свої позиції, свої розходження з іншими, показує хибі й досягнення в сучасній українській літературі.

Диспут притяг величезну увагу нашого суспільства, він показав, оскільки у нас не зовсім здорова атмосфера взаємовідносин літературних організацій, довів наочність того факту, що наша критика ще не зовсім справилась з своїми завданнями. В той же час диспут показав потребу дальшого шукання нових організаційних форм, які б ще в більшій мірі сприяли росту й розвитку української пролетарської літератури.

К. 3.

Білоруські письменники в Харкові

Радянські республіки Білорусь і Україна мають дуже багато спільного в своєму відродженні та минулому. Обидві нації зазнали чимало утисків з боку царського уряду, в обох республіках мова народу не мала можливості вільно розвиватися і виходити на широкий

шлях. Письменство цих країн було в загоні, завше відчувало на собі чорну руку російського самодержавного насильства. Білоруська й українська національні культури після Жовтня вперше побачили перед собою широкі обрії для свого розвитку.

Нема чого говорити й про такі чинники, як географічне сусідство, спільність мови, (велика кількість білоруських слів, термінів, навіть зворотів дуже подібна до українських і відрізняється лише своїм правописом та особливостями вимови).

Все це само собою мусіло повести до тісного контакту в розвитку культур обох республік, а насамперед — до зближення діячів культур, письменників особливо.

Білорусь — невелика республіка, населення там всього 5 мільйонів, країна бідна, відсталася. А до того ще й зруйнована імперіалістичною війною, бо на терені Білоруси відбувалися бої, кілька разів переходило військо, довго перебували німці, „хазийнували“ поляки.

Тільки з 1922 року вільно зітхнув білоруський робітник і селянин, тільки з 1922 р. почала Білорусь відновляти свою економіку та дуже поовлі будувати нове життя.

Цілоком зрозуміло, що Білорусі доводиться більше наздоганяти, ніж Україні. В той час, як у нас єсть ціла низка великих досягнень в різних галузях культурного життя (український театр, кіно, опера, малярство і т. п.), в Білорусі тут лише початки, лише підготовка.

Ось чому інтерес до нашого культурного руху ми спостерігаємо значно більший у білорусів, а ніж у нас до білоруського життя.

Найбільші досягнення має Білорусь в галузі письменства. Почавшись в ті часи, що у нас (часи Котляревського), білоруська література налічує не мало видатних своїх письменників. Але там не було ні Т. Шевченка, ні Івана Франка, ні Панаса Мирного та Нечуя-Левицького.

Були письменники меншого значіння, як от В. Дунін-Марцинкевич (1807 — 1884), Ф. Богусевич (1840 р. нар.), К. Каганець, Алоїза Пашкевич (Тьотка). Відродження літературне розпочалося з часів першої революції виступами Якуба Коласа, Янки Купали та Богдановича.

Реакція 1907 — 9 р. р. тяжко відбилася на житті літератури, хоча з часом, особливо перед війною, бачимо чи не найбуйніший розцвіт літератури білоруської.

Війна 1914 — 17 р.р. все зруйнувала. І тепер Радянській Білорусі доводиться відбудовувати свою культуру.

Перша літературна організація закладалася в Білорусі р. 1923. Це був „Маладняк“, що й досі існує, встигнувши за ці роки об'єднати й виховати чимало письменників нових.

1926 р. утворилось в столиці Білорусі Мінську нова організація „Узвишся“, а 1927 р. — „Полімя“, в склад якої увійшли кращі письменники з „Маладняка“, а крім того старіші письменники, як Якуб Колас, Янка Купала, Цішка Гартни й інші.

Еже кілька років зустрічались окремі білоруські письменники з українськими, приїжджаючи до нас як представники на письмен-

ницькі з'їзди (Плугу, Гарту). Але ці зустрічі були короткі, випадкові.

Минулої осені будинок літератури імені В. Блакитного (в Харкові) повів переговори з білоруськими письменниками про їхній приїзд до Харкова.

Це вдалося здійснити лише зимою. 10 лютого до Харкова приїхала група найвидатніших білоруських письменників в такому складі: Якуб Колас, Янка Купала, Цішка Гартни, Міхась Чарот та Міхась Зарецкі. Перші два постановою Наркомосвіти Білоруси нагороджені званням „народних поетів Білоруси“. Якуб Колас (нар. 1882 р.) син бідних селян, був кілька років народнім учителем. Писати почав з 1906 р., пише вірші, поеми, оповідання, повісті, п'єси. Це талановитий письменник, що в своїх творах відбив бідкування білоруського селянина та життя вчителства. Це — реаліст, що дав цілу низку яскравих художніх творів. В останні роки в творах Я. Коласа помічаємо відбиток життя нового села і його боротьби за новий побут. Янка Купала — переважно лірик, хоча єсть кілька оповідань та п'єс, з них деякі написані віршем. Народився Купала р. 1882 в сім'ї селянина-орендаря. Змолоду зазнав не мало бідвань, майже самотужки дістав освіту, здавна працює по журналах (писати почав ще з 1904 р.). Цішка Гартни — син селянина, за молодих літ працював у кожеників. Це — видатний громадський діяч, редактор першої більшовицької газети „Дзеньніца“, що виходила в Петербурзі в 1917 р. Пише переважно прозу (великий роман „Сокі цаліні“ на 3 частини) єсть вірші й п'єси. Нині — керує Державним Видавництвом Білоруси.

Міхась Зарецкі — молодий письменник, що в літературі виступив з 1919 р. Він — прозаїк, опісвє в своїх творах революційну боротьбу, нове село, часто захоплюється проблемами кохання.

Міхась Чарот — організатор Жовтневої білоруської літератури, талановитий лірик — співець революційної боротьби, пише оповідання, п'єси. З самого початку існування „Маладняка“ стояв на чолі його, а тепер на чолі „Полима“, його значіння в розвиткові нової білоруської літератури дуже велика. Це — постать, що в значній мірі подібна до В. Блакитного на Україні. Тепер М. Чарот — редактор газети „Савецкая Беларусь“, органа ЦВК Білоруси.

Білоруські гості прибули до Харкова саме на час Шевченківських свят. Це дало змогу виступити їм на вечорі в помешканні великого театру кол. Мусурі, де крім віршів М. Чарот виступив з коротким словом про ганебний суд над Білоруською Громадою, що саме відбувався в Польщі.

В будинку літератури було влаштовано білоруський вечір. Цішка Гартни зробив надзвичайно цікаву доповідь про розвиток і сучасний стан білоруської літератури, а решта зачитали свої твори. Тут же гостей було зазнято на кіно-плівку для чергового числа Кіно-хроніки ВУФКУ „Маховик“. Радіостанція закликала письменників; білоруси за-

читати свої твори по радіо. Коротко про білоруську літературу сказав Ц. Гартни.

Відвідали білоруські письменники театр „Березіль“, там бачили „Гайдамаки“ і нову п'єсу сучасного письменника Івана Дніпровського „Яблуневий полон“. Прекрасна гра акторів „Березоля“ справила велике вражіння на гостей. Так само і чергова вистава Державної Опери „Кармен“ (укр. мовою) викликала з боку білоруських письменників не мало похвал (особливо їм сподобалися гра й спів молодого співачки Марії Сокіл та тенора Голинського).

В неділю 12/II білоруси завітали в державний дитячий театр на прем'єру „Дон Кіхот“. Вдале оформлення й красиві декорації п'єси, успіх постановки у молодих глядачів — все це білорусам дуже сподобалося.

Кравий відділ ВУФКУ для білоруських гостей влаштував перегляд нової фільми „Звенигора“. З музеїв вдалося оглянути лише Музей Слобідської України ім. Сковороди. Тут, крім загально-звичайних експонатів з народного побуту, велику увагу білорусів привадили картини Сергія Васильківського, якою збіркою цей музей має повне право пишатися. З цікавістю оглянуто було відділи козацької старовини та старого Харкова. З ласковою допомогою наукового співробітника катедри історії української культури М. Горбаня — гостям було дано пояснення всіх річей музею.

Тут же в музею адміністрація використала нагоду звязатися з Білорусією. Гостям було подаровано видання музею (булетені та книжка про худ. С. Васильківського), записано адреси для дальшого обміну виданнями.

Держзидав дав змогу кожному з письменників-гостей придбати собі бібліотеку з нових і старих українських письменників. Це саме зробив Плуг і члени колишнього Вапліте, які обмінялися взаємно з білоруськими письменниками авторськими примірниками. Гостей було багато разів фотографовано, а в центральних газетах і журналах уміщено низку статтів і фото з короткими характеристиками прибувших письменників („Всесвіт“, „Культура і Побут“, „Радянське Село“, „Комуніст“, „Робітничий журнал“ то - що).

Редакція „Червоного Перцю“ подарувала білоруському об'єднанню письменників „Полима“ повний комплект свого журналу з побажанням заснувати і в Білорусі свій гумористичний часопис. Це саме зробив „Всесвіт“, давши кожному з гостей по комплекту журналу за минулий рік.

Зустріч і проводи білорусів переведено організовано, з участю Харківських письменників та журналістів.

Від'їжаючи білоруські письменники щиро дякували за гарне гостювання й теплий прийом і заручилися обіцянкою в скорому часі бачити групу українських письменників у себе в Мінську. Про вражіння їхні найкраще свідчать такі записи, що білоруси написали в книзі будинку літератури.

Якуб Колас пише:

„Шчырае прывітаньне письменніцкаму дому письменнікам брацкай Украіны!

Нехай живе песная сувязь работнікаў культуры Украіны і Беларусі!“

Такого ж характеру і напіс Янки Купали. Цішка Гартни дае й оцінку оцієї першої аустрычї:

„Наша першая спатканьне з украінскімі пісьменьнікамі кладзе мяжу той вялікай працы на сувязі двух літаратур — беларускай і украінскай — якая нясе залог інтернацыянальнай літаратуры“.

„... У нашай працы па будавніцтву маладой беларускай культуры мы маем пудыводную зорку — гісторыю вялікага украінскага адраджэньня“ — пішэ Міхась Зарэцкі.

Великий напіс зрабіў Міхась Чарот, на якога Харків і развіток украінскай культуры зрабілі вялікае вражэння. Він пішэ.

„Я не пабачыў тав. Блакітнага. Я быў тут (але не пазнаёміўся) за некалькі дзён да яго сьмерці. Ён тагды лячыўся на дачы, а магчыма в санаторыі за Харкавам. Мікола Хвільовы, Павло Тычына мяне хацелі павезьці да тав. Блакітнага. У той час яго здаровье было надзвычайна паганам. Я дужа хацеў пабачыцца з а Блакітным, які мев са мною перапіску і хацеў мяне пабачыць, калі я прыехав у Харкав.

Ён помёр.

Я яго не пабачыў, як не пабачылі яго шмат якія пісьменьнікі Украіны, якія яго дужа любілі, якіх ён выхоўваў своею жалезнай, але у той час і поетычнай воляй.

Хачу, каб любілі бацькаў Украіны, якія змагаюцца не толькі за культурнае яе адраджэньне, але і за эканамічнае.

Няхай же будзе лёгкаю зямелька, якая в свое цяжкія вякі прыняла барацьбітаў за вольную краіну — Украіну...

Колі працовныя масы і іх передавы авангард — літаратурна братва — будзе верыць у ідеалы Г. Шавченка і Блакітнага — яны будуць вольны.

Вось жа шчырае прывітанне в геты радасны дзень ад БССР УСР.

Першае шчырае спатканьне пісьменьнікаў двух братніх краін...

Працовная грамада всё переможа!..“

Мих. Марусик

Білоруська кніга на Вкраїні

Державне Видавництво Білорусіі підчас приїзду до Харкова Цішки Гартного (голови Держвидаву Білорусіі), складо угоду з Держвидавом Украіни про відкриття відділів Білоруської кніги в крамницях ДВУ в Харкові, Київї, Одесї, Черніговї й Глуховї.

З другою боку, в п'яти білоруських містах (Мінськ, Орша, Могилів і ін.) продаватимуться україніські книжки.

Через велику близькість обох братніх народів, читати ці книжки навіть і для невідготованого читача не буде важко.

Обидва В-ва надіються, що цією угодою культурний зв'язок між обома республіками укріпиться ще більше.

Лист О. Кобилянської

Ольга Кобилянська у відповідь на численні привітання їй з Радянської України надіслала до редакцій газет такого листа:

„Прошу Вас бути так ласкавим і надрукувати оцю мою тут написану в радянських часописах.

Дорогі мої брати й сестри, українські громадяни, високо шановні знайомі з давніших літ і прихильники моїх скромних праць!

Я звертаюся до вас з проханням прийняти мою щирю подяку за те, що коли святкували тут у нас на Буковині, а пізніш ще і в Галичині і де інде 40-річний ювілей моєї письменницької діяльності, перші привіти прийшли мені з великої України, з Радянської України... неначе принесені голубом зелені листочки, випущені з арки Ноя по потопі — устроюючи і в себе подібні свята. Всім тим, як кажу, вищеназваним, стискаю я по ширості руку й дякую їм за їх духову і матеріальну співучасть в моїм тім святі — з запевненням, що коли працюю, моя душа звернена зараз як і дотепер, до тої одної великої матери, що одна наше сонце, наша надія й сила.

Ольга Кобилянська

Чернівці. 10-го лютого 1928 року.

„Родина щиткарів“ М. Ірчана — заборонена в Польщі

З Вінніпегу (Канада) пише листа до нашої редакції відомий письменник М. Ірчан. Приклав і цікаву вирізку з Американської газети „Українськи щоденні Вісти“ про заборону його п'єси „Родина щиткарів“ до вистави на території Польщі.

Виставляти її хотів щойно організований кооперативний „Робітничий театр“ у Львові. Та ба, не сподобалася польському урядові ця п'єса — бачте, занадто, вже революційним тхне. Ось і вирішили — заборонити до вистави.

А п'єсу цю, між іншим, уже перекладено на чеську мову.

Видано її також і у нас, аж двома накладми ДВУ та „Український Робітник“.

Тепер М. Ірчан закінчує повість „Червоне озеро“ з життя шукачів золота.

Журнал для дітей молодшого віку

З січня 1928 р. почав виходити щомісячний ілюстрований журнал для дітей віком 6 — 9 років під назвою „Жовтень“. Журнал цей видає Наркомос та ЦБ комуністичного дитячого руху (виходить при „Робітничій газеті Пролетар“). Журнал вміщає оповідання, вірші, малюнки, різні куточки дитячої розваги, а також дає додатком різні ігри як от лото, доміно, кубики, мозаїку, то-що. Вийшло вже 3 числа.

Як готуються до 100-річчя народження Л. Толстого

Літературні організації та Наркомос РСФСР активно готуються до вшанування 100-річчя із дня народження Л. М. Толстого.

У „Ясній Полянї“ (де мешкав письменник) до цього дня вже готуються декілька років.

Там збереглися маєток, будинок, парк, ліс та могила. Будинок, де жив Л. Толстой в Ясній Полянї, перетворено в музей, в якому вже відновлено 8 кімнат і впорядковані так, як вони були й за часів останніх років життя Л. Толстого. У будинкові переховується бібліотека письменника на 16000 томів. Організується невеликий меморіальний музей на тему „Л. Толстой в Ясній Полянї“.

Досвідна Станція, що працює в Ясній Полянї висунула такий проєкт вшанування ювілею письменника — зробити досвід культурного впливу на всі галузі життя й побуту сучасного села, зміцнити його економіку, розвинути освіту, ліквідувати неписьменність то-що.

Дочка Л. Толстого передбачає для цієї мети виділити район радіусом 4 верстви, до якого увійдуть: Ясна Пол-на та п'ять найближчих сіл. На день 100-річчя зі дня народження великого російського письменника — Харківське в-во „Пролетар“ видає українською мовою великий роман „Війна та мир“ і „Анна Каренїна“.

Виступ письменників перед робітниками

Українське робітництво Америки дуже цікавиться своєю культурою й літературою, свідком чого можна вважати активну участь робітництва в культурній роботі робітничих будинків, що є в майже кожному місті Північної Америки.

Українські письменники, що перебувають за кордоном і рішили виступити в Нью-Йорку зі своїми творами перед робітничою аудиторією. Отож і було влаштовано літературну вечірку на якій виступали т.т. Азовський, Тарновський, Шопінський, Задунайський та Бражник.

Т. Тарновський зробив доповідь на тему „Що таке поезія“. Було підкреслено значіння мистецтва взагалі, а особливо літератури, як засобу агітації й пропаганди. Після доповіді виступили письменники, що демонстрували свою творчість. Письменник Тарновський перечеитав пролог до розпочатої поеми „Тарас Шевченко“ та новелу „Чорний кіт“ — з побуту українських робітників у Америці.

Відомий письменник В. Шопінський зачитав уривок із свого роману „Радіо“, в якому чітко представлено систему капіталістичного виизску.

Виступали ще т. Азовський з оповіданням, яке змальовує життя жовтоблагитної еміграції та т. Бражник з гуморесками.

Аудиторія чуло вітала письменників, а критика відзначала найслабші місця їхніх творів.

Цього року це перша спроба письменників виступати із своїми творами перед робітничою аудиторією.

Луїс Сінклер в Москві

Відомий американський письменник Сінклер Луїс (а не Аптон Сінклер, як зазначено, напевно помилково, в „Літературній газеті“ ч. 2 за цей рік), автор низки цікавих повістей з життя американського робітництва.

Якось, шуткуючи написав він комічне оповідання, навіть, не маючи надії щоб десь його видрукували. Це оповідання розчинило йому двері найбільшого журналу „Сатердев Івнінг Пост“ і вже через два місяці назбирав стільки грошей, що вже мав можливість кинути службу й цілком присвятитися письменницькій діяльності...

З того часу він постійно мандрує то поїздом, автомобілем, пароплавом або пішки. Ця пристрасть до мандрівок пояснюється просто вічним „бажанням до переміни місць“. Багато хто думає, що він тягається по всьому світу, шукаючи інформації. За час своїх поїздок він написав одинадцять книжок і декілька десятків оповідань і начерків.

Тепер він приїхав до Радянського Союзу з метою написати тут ще один твір.

Свої перші вражіння про Радянський Союз Сінклер Луїс висловив так:

„Рада є найбільша спроба будування держави на засаді праці, замість невольництва. Той фак, що може потрібно буде багато років для встановлення такої держави, не зменшує моєї глибокої симпатії до неї. Якщо ця спроба провалиться, світ піде на 1,000 років назад“.

Літературні нагороди

Серед літературних нагород, що призначаються у Франції кожного року, перше місце займає нагорода імені братів Гонкурів (прі Гонкур). Призначає її, звичайно на початку грудня, „Академія ім. Гонкур“, що складається з десятих видатних письменників, вибраних туди довічно. Засновники тієї Академії і тієї нагороди, відомі письменники брати Гонкур (нині вже покійні), не тільки полишили фонд, з відсотків якого щорічно складається ця нагорода, а й залишили капітал на оплату бенкету, на якому нагороду цю призначається.

Цього року нагороду одержав мало відомий (правду кажучи, то таки зовсім невідомий) автор Моріс Бедель, за роман „Жером 0-ої ширини північної“. Під таким, трохи чудним заголовком дає цей роман живу, дотепну й цікаву сатиру любовних відносин у Норвегії, з її пуританськими звичаями й пересудами.

Рівночасно з бенкетом Академії ім. Гонкурів і, очевидно, окремо від неї, видано того ж дня ще дві інші французькі літературні нагороди. Одну з них, імені попередника журналістів Теофраста Ренодота, одержав Бернар Нарбон за роман „Маїтена“; другу „імені жінки“ („прі Феміна“) одержала письменниця Марія Лефран за роман „Великий Люїс, невинний“. Роман цей відбувається в Бретані — це історія зустрічі видатної жінки з чоловіком, який поранений на війні, духовно притупів, але зберіг свою фізичну красу.

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Гарасименкові М. Аж п'ять віршів
ви нам прислали. Ось початок одного з них:
(правопис зберігаємо).

Ходить козак по над яром
ружде держить у руках
чогос смутни невесели
нема пістонів на курках...

Зрадила вашого козака дружина й от:

І надумав козаченко
життя своє вкоротить
вистрелив руждем у груди
прощай каже били світ.

Решта ваших віршів такі ж безпорадні
й безграмотні. В журналі їх, звичайно, дру-
кувати не можна, та й ніде не можна. Є у вас
одна хороша думка в одному вірші:

Стали мене висилати з дому
щоб ходив до школи й грамоти учитця
вона кажуть далі пригодиться.

Дійсно — грамота пригодиться, і не тільки
вірші писати... Отже й підіть за цією пора-
дою: навчіться, а вірші писати покиньте.

Макаренкові Х. Д. Про перше травня
багато поетів вірші писало. Пишете й ви:

З святом сьогоднішнім вітаю
Пролетарі всіх країн і
Гадаю що надалі
Ізмідніють всі ряди.

Чому ви думаєте, що це вірш, а не зви-
чайна (і досить безцвітна) промова? Що ви
її написали коротенькими рядками це віршом
її не робить. Не піде.

Сологубові С. П.

Сьогодні день сьомого листопаду
Зашебечуть соловейки
Про утворену радянську владу.
Зашебечуть соловейки
Різними голосами
Як билися бідні люди
С катами панями.

Відповідальне це завдання — писати вірші
про сьоме листопада. Не справилися ви з ним...
Вийшло теж, що і в попереднього товариша.

А до того ж — соловейки... Та ще в листо-
паді. Не піде.

М. Кучмі. В своєму віршові ви пишете:
„І цю пісню мою привітай, хоч незграбна
вона, але щира“. От як би й зграбна й щира
була — тоді б інша справа. Не піде.

П. Сологубові. „Манахида й молитва“
передаємо до „Безвірника“. Ви пишете: „Чи
можна до вас надіслати дію для театру. Дія
буде олюбви“. Ні, мабуть, краще не треба
„олюбви“.

М. Шумові. У вашому віршові є такі
рядки:

О, мрійник, торхвяні болота,
Пора розцвісти ясноюкі дні
Щоб не коробилися наволоч безглузда
А гартувалася в червоному огні.

і примітка: „Наволоч — цеб то сучасна
селянська інтелегенція“. В чому річ? Що
хтось... безглуздий — це ясно. Але не ти,
кого ви маєте на увазі. Не піде.

О. Г. Поліщуківі. Вірші ваші не пі-
дуть. Слабенькі. Переклади не кращі. Пе-
рекладати Пушкіна й Крилова — важка справа.
То гарні письменники були.

Шимкові О. Г. „За старих часів“ і ін.;
Губі М. „Вступаючому до лав“, „Врем'я“;
Коротецькому „Відповідь Шевченкові“
Боярчуківі Ф. С. „Дівчина“ і ін.; Шер-
мерові Г. Ф. „Думка пахаря“; І. Зелен-
ському „Хто сів на коня“ й ін.; Ден-
нову В. зошит віршів; Безвідному В. П.
„Весна іде“ і ін.; Юшкові А. Ф. „О, знаю“
й ін.; Уласюкові М. „Жертва старого
побуту“; Коваленкові Т. „За обрієм
кордону С.Р.С.Р.“ і ін.; Олійничуківі П.
„Весна“ — надіслане не піде.

Охрименкові О. С. Ваша поема дуже
довга, але й дуже слабо оброблена. Та й
взагалі не радимо відразу братися за поеми.
Попрацюйте ще над віршами, які, до речі,
у вас трохи кращі. А головне (це видно з ва-
ших віршів), ви мало знайомі з сучасною
поезією. Зверніть увагу на мову своїх тво-
рів. Мова дуже шкутильгає.

К. Сумному „Весна мандрує“ — не
піде. Нічого нового по темі й її розробки.
Збита рима: „мандрує“ — „лютує“ і т. і., не
дотримано розмір.

ПЕРЕДПЛАЧУЙТЕ

ПЕРШИЙ І ЄДИНИЙ ЖУРНАЛ УКРАЇНСЬКОЇ КІНЕМАТОГРАФІЇ

КІНО

МІСЯЧНИК

ВИХОДИТЬ ТРЕТІЙ РІК. ВИДАЄ ВСЕУКРАЇНСЬКЕ ФОТОКІНОУПРАВЛ.

Журнал КІНО поміщає багатий матеріал ілюстративний, художній, статейний та хронікальний з радянської та закордонної кінематографії

На протязі 1928 р. редакція журналу влаштує низку конкурсів з преміями, як фотоапарат, безплатний річний квиток до всіх кіно-театрів ВУФКУ на Україні, комплекти попередніх річників журналу то-що

Річні передплатники журналу одержать **БЕЗПЛАТНО**
— багатоілюстрований КІНО-АЛЬБОМ ВУФКУ —

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

На рік	1 крб. 65 коп.
На 6 місяців	— " 85 "
Окреме число	— " 15 "
Комплект журналу КІНО за 1926 р.	3 " — "
" " " " 1927 р.	3 " 25 "

Передплату можна надсилати також поштовими марками

НАДСИЛАТИ ПЕРЕДПЛАТУ НА АДРЕСУ:

В-во журналу КІНО, Київ, бульвар Т. Шевченка, ч. 12, ВУФКУ.

До Всеукраїнської філії Контрагентства Друку (Харків Палац Праці, 28) поступають скарги на те, що в деяких кіосках залізничних та міських немає українських газет, журналів, що їх не виставляється нашими співробітниками на видному місці, то-що.

Всеукраїнська Філія Контрагентства Друку звертається з проханням до всіх товаришів, зацікавлених в найкращому розповсюдженні української преси і літератури, давати конкретні відомості, якої газети, журналу чи книжки не було в даному кіоскові, з зазначенням назви станції та відповідного дня.

Прохання одночасно повідомляти і про свою адресу, шоби Всеукраїнська Філія мала змогу повідомляти про наслідки вжитіх нею заходів.

Всеукраїнська Філія Контрагентства Друку

ВИДАВНИЦТВО СПІЛКИ РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПИСЬМЕННИКІВ

ЗАХІДНЯ УКРАЇНА

Спілка революційних письменників ЗАХІДНЯ УКРАЇНА випустила низку видань — літературних збірок, збірників, малюнків то що, присвячених поневоленим землям Західньої України

ДОСІ ВІЙШЛО:

М. Козоріс. Дві сили. Нариси. Ілюстрував Я. Страханчук, ц. 60 коп. Ф. Малицький. Холмщина. Поезія, ц. 40 коп. В. Яблуненко. Над Дністром. Ілюстрував у дереві О. Рубан, 70 коп. М. Ірчан. Підземна Галичина. Песа, ц. 55 коп. П. Козланюк. Хлопські гаразди. Оповідання. М. Кічура. На старті. Поезії. Д. Загул. Вибір німецьких балад. Передмова О. Бургардта. І. Лакіза. На руїнах поводи. Ілюстрований нарис. Д. Фальківський. Полісся. Поезії. „Західня Україна“. Ілюстрований літературно-мист. та гром.-політ. зшиток (двохмісячник) ц. 70 коп. „Руки Братам!“ Ілюстрований літературно-мист. альбом на допомогу жертвам поводи на Зах. Україні. М. Козік. Портрет Дм. Загула, ц. 25 коп. Я. Страханчук. Австрійський польовий суд на Гуцульщині. Малюнок. 25 к.

ЗАМОВЛЯТИ МОЖНА ПО ВСІХ КНИГАРНЯХ УКРАЇНИ

Адреса редакції: „ЗАХІДНЯ УКРАЇНА“, Київ, пошт. скринька, 71